

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Läx-RUT – 2013 års modeord eller en god sammansättning?

**En analys av skatteavdraget för läxhjälp utifrån ett nationalekonomiskt
perspektiv**

Författare: Linnea Glans och Malin Ringedal

Handledare: Åsa Hansson

Kandidatuppsats, NEKH01
Nationalekonomiska institutionen
Höstterminen 2013

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.2 Syfte och frågeställning	4
1.3 Avgränsning	5
1.4 Metod	6
2. Bakgrund	8
2.1 RUT - ett skatteavdrag för hushållsnära tjänster.....	8
2.2 RUT-avdraget får tillökning av läx-RUT	9
2.3 Den massmediala debatten	10
2.4 Läxhjälsbranschens tillväxt	11
2.5 Motiven bakom RUT-avdraget 2007.....	12
3. Teori	14
3.1 Skattesystemets utformning som motiv för läx-RUT	14
3.1.1 Skatteklilar	14
3.1.2 Pålsson och Norrman - Hushållens specialisering och tidsallokering	17
3.1.3 Konjunkturinstitutet – Hushållens specialisering och tidsallokering	19
3.1.4 Svart marknad.....	19
3.2 Externaliteter som motiv för läx-RUT	20
3.3 Paternalism som motiv för läx-RUT	22
3.4 Fördelning och rättvisa som motiv för läx-RUT.....	24
3.4.1 Paretoeffektivitet och rättvisa.....	24
3.4.2 Alternativkostnad.....	26
4. Analys	27
4.1 Skattesystemet och tidsallokering.....	27
4.1.1 Är köpt läxhjälp substitut till egen läxhjälp?.....	27
4.1.2 Specialisering.....	28
4.1.3 Finns det en svart marknad för läxhjälp?.....	29
4.2 Ger läxhjälp upphov till externaliteter?.....	32
4.3 Kan skattereduktionen för läxhjälp bidra till goda val?	34
4.4 Är läx-RUT rättvist eller effektivt?	35
4.4.1 Kostnader och alternativkostnader i samband med läx-RUT	35
4.4.2 Är läx-RUT paretooptimalt?	38
4.4.3 Läx-RUT enligt utifrån Rawls eller utilitarismen?.....	41
5. Slutdiskussion	43
5.1 Vidare forskning	45
6. Referenslista	46
7. Bilaga	52
7.1 Intervjuformulär my Academy.....	52

1. Inledning

Frågan om privat läxhjälp har ställts på sin spets i Sverige det senaste året och det som väckt diskussion är möjligheten att använda sig av en skattereduktion vid läxhjälp-köp. Det finns många tecken som tyder på att användningen av privat läxhjälp som en komplettering till ordinarie skolundervisning växer, inte bara i Sverige utan också i Europa och på många andra håll i världen.¹

RUT-avdraget, en skattelättnad för hushållsnära tjänster, har sedan 2007 gjort det möjligt för familjer att köpa skattereducerad läxhjälp till barn i grundskolan men sedan avdraget utvidgades den 1 januari 2013, kan föräldrar även få skattereduktion för läxhjälp till barn i gymnasiet. Reformen har lett till en känsloladdad debatt och begrepp som orättvisa, ökade samhällsklyftor och ineffektivitet används flitigt. Men användning av RUT har utan tvivel ökat och under 2013 gjordes RUT-avdrag för drygt 2,4 miljarder kronor.² Sveriges största läxhjälpföretag My Academy, som bara är ett av företagen i den växande branschen, har kunnat redovisa en årlig tillväxt på 30 procent de tre senaste åren.³

Motståndarna till läx-RUT menar att storleken på föräldrarnas plånbok inte ska avgöra barnens tillgång till utbildning och att avdragets resurser istället hade kunnat satsas på utbildning som är kostnadsfri för eleverna. Förespråkarna av en skattereduktion för läxhjälp anser att med avdraget kan fler ha råd med läxhjälp samt att det underlättar tolkningen av RUT-avdraget att inkludera läxhjälp.⁴

Med tanke på PISA-resultatet som publicerades i början av december 2013, och som visade kraftigt försämrade resultat för den genomsnittliga svenska 15-åringen, är det inte konstigt att det finns en vilja att diskutera läx-stöd till svenska barn och ungdomar. Försämringar noteras för alla de tre ämnesområden som undersöks och Sverige ligger numera under genomsnittet för OECD-länderna. De lågpresterande eleverna är de som tappat mest, förutom i ämnet matematik där båda grupperna tappat lika mycket. Flickor presterar överlag bättre än pojkar.⁵ Är då den ökade efterfrågan på privat läxhjälp ett resultat av elevernas

¹ European Commission (2011)

² Skatteverket (2014-01-03)

³ SVT (2012-11-22)

⁴ Agenda (2013-09-01)

⁵ Skolverket (2013-12-03)

relativa försämring i grundskolan? Är läxhjälp ett medel för att komma till rätta med problemet?

Med denna bakgrund är det lätt att förstå att läx-RUT har blivit en het fråga i debatten om skolan och en högaktuell politisk fråga under valåret 2014. Dock har debatten hittills oftast speglat olika ideologiska inställningar hos de debatterande. Trots att den privata läxhjälpbranschen vuxit snabbt i Sverige de senaste åren – och trots att den är ännu mer etablerad och självklar på andra håll i Europa och världen – så finns ytterst få beräkningar av de ekonomiska effekterna för samhället och hushållen.

Med en marknad som växer så snabbt, och som påverkar familjevanor och hushållskonsumtion, tror vi att det nu blir både viktigt och intressant för olika aktörer att undersöka läxhjälpavdraget ur ett nationalekonomiskt perspektiv.

1.2 Syfte och frågeställning

Väl medvetna om att det ännu inte finns empiri och statistik för att göra en empirisk analys om läx-RUTs samhällseffekter försöker vi i denna uppsats undersöka läx-RUT ur ett mer teoretiskt nationalekonomiskt perspektiv. Syftet med uppsatsen är att försöka ge en klarare bild av en ny reform vars effekter ännu inte hunnit kartläggas. Ämnesvalet anser vi är både aktuellt och relevant då det saknas betydande utredningar om vilka effekter läx-RUT för med sig i Sverige, inte bara för den utvidgning som gjordes 2013 utan även för den avdragsberättigade läxhjälp som blev tillgänglig redan i samband med RUTs uppkomst 2007. När läx-RUT hamnade på agendan 2013 bemötte svenska folket reformens motiv med väldigt skilda åsikter. Vi hoppas att vi med hjälp av ekonomisk teori i denna uppsats kan undersöka vad skiljaktigheten bygger på. Eftersom Läx-RUTs existens framförallt diskuterats utifrån ett (o)rättviseperspektiv bör läx-RUT, som ekonomisk åtgärd, också analyseras i sitt ekonomiska sammanhang. Utifrån detta syfte har vi som mål att svara på följande frågeställning:

- Är RUT-avdraget för läxhjälp samhällsekonomiskt motiverat?

Och vidare:

- Är de ekonomiska skälen bakom RUT-avdraget tillämpliga även för läx-RUT eller finns det i detta fall andra motiv för statligt ingripande?

1.3 Avgränsning

I denna studie kommer vi att undersöka huruvida ett statligt ingripande på marknaden i form av RUT-avdraget för läxhjälp är samhällsekonomisk motiverat och då syftar vi på om samhällets gemensamma resurser används på ett effektivt sätt. Till skillnad från vad som värderas i en privatekonomisk analys så omfattar den samhällsekonomiska analysen samtliga aktörer i samhället. Här värderas därför inte bara monetära och kvantitativa värden utan också olika kvalitativa värden.⁶ Det problematiska med en sådan analys är att eftersom samhällsekonomin berör alla aktörer i samhället leder det till svårigheter i avgränsningen. För att ge en heltäckande bild anser vi det önskvärt att studera flera av de aktörer som berörs av reformen.

Den teoretiska avgränsningen sträcker sig därför över vad som inom den offentliga ekonomin brukar beskrivas statens roll och varför statliga ingripande kan vara motiverade på marknaden. Utifrån detta har vi valt ut fyra motiv som vi tycker är de mest relevanta i detta sammanhang: marknadsmisslyckanden till följd av skattesystemets utformning, externaliteter, paternalism och omfördelning.

Studien har också avgränsat sig till att fokusera på en specifik svensk reform, skattereduktionen för läxhjälp. Med tanke på att den empiri som finns i ämnet inte alltid särskiljer på den läxhjälp som omfattade grundskolan före reformen 2013 och den läxhjälp som från och med 2013 också omfattar gymnasieskolan så kommer vi till viss del analysera RUT-avdrag för läxhjälp i sin helhet.

Skatteverket har i dagsläget inte ett utvecklat system där man kan kategorisera inom vilket RUT-tjänsteområde ett avdrag har gjorts. Därmed finns endast statistik på användningen av RUT-avdraget i sin helhet. Detta är en stor brist för denna uppsats eftersom vi därmed inte kan få exakta uppgifter på hur många avdrag som gjorts för just läxhjälpstjänster vilket gör det svårt att få en korrekt bedömning av i vilken omfattning läx-RUT utnyttjats. Här har vi fått nöja oss med läxhjälpföretagens uppgifter om ökning av anställda och inkomster för att påvisa att läxhjälp är en företeelse som ökar.

I denna uppsats har vi inte heller studerat prisutveckling hos läxhjälpföretagen före och efter RUT-avdraget 2007 och läx-RUT 2013. Detta hade kunnat vara relevant för att avgöra vilka specialiseringsvinster som är möjliga och vem som tar del av avdraget. Vi har inte heller gjort någon undersökning av hur föräldrar påverkas av inköpta läxhjälp och vilken mån det

⁶ Naturvårdsverket (2012-11-05)

har frigjort tid för mer marknadsarbete. I en djupare analys av läxhjälsfrågan skulle sådana kartläggningar vara värdefulla.

1.4 Metod

Förhoppningen med denna uppsats var ursprungligen att med ett empiriskt förhållningssätt undersöka de samhällseffekter som en skattereduktion för läxhjälp fått. En önskvärd metod hade då varit att undersöka reformen genom någon typ av cost-benefit-analys. På grund av att det i nuläget är ont om empiri på området är dock detta ännu inte möjligt, men frågan om huruvida läx-RUT är samhällsekonomiskt motiverat tyckte vi ändå behövde undersökas. Detta resulterade i att uppsatsen istället försöker besvara frågeställningen utifrån en teoretisk kvalitativ ansats. I det kvalitativa perspektivet är det forskaren som genom iakttagelser eller intervjuer själv är uppsatsens främsta instrument där undersökningen siktar på att ge en holistisk förståelse av problemet. Risken med den kvalitativa analysen är att forskarens egna värderingar och perspektiv påverkar arbete och därför är det viktigt att försöka ta sig an problemet med objektivitet.⁷

För att få en klar bild över det material som finns tillgängligt i ämnet har vi genomfört litteraturstudier av framförallt offentliga dokument, tidningsartiklar, blogginlägg, pressmeddelanden och internationella utredningar kring privat läxhjälp men vi har även tagit del av TV- och radioprogram från SVT och Utbildningsradion. Med tanke på svårigheten att finna fakta kring den privata läxhjälsbranschens effekter i Sverige utförde vi också en telefonintervju med säljchefen Kristian Hansson på läxhjälsföretaget my Academy.

Teoridelen baseras på kurslitteratur i offentlig- och mikroekonomi. Mer anpassade teorier för hushållssektorn har vi hämtat hos Anne-Marie Pålsson och Erik Norrman samt i Konjunkturinstitutets studie från 2005 om möjliga samhällsekonomiska effekter från RUT-avdraget.

Ämnesvalets aktualitet försvårar forskningsprocessen och begränsar den litteratur som finns tillgänglig i ämnet. På grund av att det saknas offentliggjorda utredningar och annan vetenskaplig empiri på området är de beräkningar och uppgifter som vi resonerar kring i analysavsnittet i första hand insamlade från ämnesrelaterade bloggar, politiska uttalanden i riksdagen och i media, tidningsartiklar samt intervju med my Academy. Medvetna om att den vetenskapliga trovärdigheten hos dessa källor är bristfällig och kan vara subjektiva kommer vi därför tolka dessa källor med försiktighet samt väga argument och uttalande mot varandra.

⁷ Backman (2008), s. 59 & 61

1.5 Disposition

Uppsatsen är disponerad enligt följande:

Det inledande avsnittet återföljs av en bakgrund till problemet, avsnitt 2. Där ges läsaren en bild av vad RUT-avdraget är, motiven bakom regeringens vilja att bredda RUT-avdraget till att även omfatta läxhjälp samt den diskussion som därefter följde i massmedia. I bakgrunden ges också en kort situationsbeskrivning av den svenska läxhjälpbranschen samt situationen i Europa och Asien. Slutligen beskrivs skälen bakom RUT-avdragets införande 2007.

I avsnitt 3, som är uppsatsens teoridel, utgår vi ifrån olika motiv till statligt ingripande på marknaden till följd av felpriissetning eller oönskad resursallokering. De motiv som berörs är marknadsmisslyckanden på grund av skattesystemets utformning, externaliteter, paternalism samt rättvis fördelning.

I analysdelen, avsnitt 4, förs ett resonemang kring i vilken mån läx-RUT är samhällsmotiverat genom att väga för- och nackdelar av reformen utifrån de olika motiven för statligt ingripande samt huruvida läx-RUT är det mest effektiva medlet att uppnå reformens målsättningar.

Uppsatsen avslutas med en slutdiskussion i avsnitt 5 där vi knyter samman diskussionen för att försöka avgöra vilka motiv till statligt ingripande som väger tyngst samt ger förslag på vidare forskning inom ämnet.

2. Bakgrund

2.1 RUT - ett skatteavdrag för hushållsnära tjänster

RUT trädde i kraft den 1 juli 2007 och har nu funnits i drygt sex år. Tillsammans med ROT kallas RUT-avdraget för HUS-tjänster. Personer över 18 år har rätt att göra ett skatteavdrag för 50 procent av arbetskostnaden vid köp av HUS-tjänster till sin eller sina föräldrars bostad. Den totala skattereduktionen får uppgå till högst 50 000 kronor per år. Det innebär att två vuxna i samma hushåll gemensamt kan få en skattereduktion på 100 000 kronor varje beskattningsår.⁸

Arbeten som faller inom RUT-avdraget brukar vanligtvis kallas hushållsnära tjänster och de omfattar arbetsuppgifter som sker i eller i nära anslutning till bostaden. Det ska inte vara tjänster som kräver specialistkunskaper eftersom tjänsten ska kunna ersätta sedvanligt hemarbete som hushållen själva vill avstå. Det är lätt hänt att gränsdragningsproblem uppstår vid definitionen av vilka tjänster som faktiskt omfattas av skattereduktionen. I lagtexten finns dock sju områden som kan anses vara RUTs kärnområden.⁹

Det kärnområde inom RUT-avdraget som är mest relevant för denna uppsats är det om barnpassning. Här ingår sådant som täcker en förälders vardagliga aktiviteter med sitt barn så som att hämta och lämna på förskola eller skola, leka i lekparken och andra fritidsaktiviteter. I skattereduktionen godkänns även de fall då barnvakten samtidigt hjälper barnet med hemläxor eller annat skolarbete. I detta, som var RUTs ursprungliga bestämmelse, täckte reduktionen inte inhyrning av privatlärare, tränare och andra lärarande aktiviteter som kräver specialistkunskaper och som vanligtvis föräldrarna själva inte utför.¹⁰ Men utifrån hur lagtexten utformades för det första RUT-avdraget gjorde Skatteverket tolkningen att inhyrning av läxhjälp var godkänd upp till grundskolan. Det betydde att till exempel företaget my Academy kunde komma hem till barnen på eftermiddagarna och utföra ”pedagogisk” tillsyn istället för en barnvakt som leker med barnen.¹¹

⁸ Broberg & Svensson (2011), s. 7-8

⁹ Ibid, s. 29-30

¹⁰ Ibid, s. 37

¹¹ Hansson. K (2014-01-13)

2.2 RUT-avdraget får tillökning av läx-RUT

2012 föreslog regeringen att skattereduktionen för hushållstjänster skulle utvidgas och tydliggöras till att också inkludera läxhjälp även på gymnasienivå. Skälet bakom detta förslag var att reglerna om barnpassning i samband med RUT lett till svårigheter i tillämpningen av hur mycket och vilken typ av läxläsning som skulle omfattas av avdraget. För att komma till rätta med den ”gråzon” som uppkommit mellan barnpassning och läxhjälp önskade regeringen att lagen även skulle omfatta läxhjälp som ett eget kärnområde. Lagförändringen trädde i kraft den första januari 2013.¹² Den nya lagändringen innebär att hushåll får göra avdrag för hjälp med läxor och annat skolarbete som kan kopplas till läroplaner, kursplaner och ämnesplaner. Avdraget täcker elever i grundskola och gymnasieskola eller motsvarande skolformer och måste liksom resterande RUT-arbeten ske i nära anslutning till hemmet.¹³

Förslaget till lagförändringen möttes av skilda åsikter från de tillfrågade remissinstanserna. Skatteverket, Ekonomistyrningsverket och Statens skolverk var kritiska till lagändringen. Detta eftersom de nya reglerna inte självklart betyder mindre kontroll- och gränsdragningsproblem för allmänheten och Skatteverket. Ekonomistyrningsverket menade att läxhjälp inte liknar de andra tjänsteområden som är avdragsberättigade inom RUT samt att det snarare borde vara kommunerna som sköter läxhjälp och stödundervisning. Till sist var Statens skolverk oroliga för att inte alla unga skulle ha möjlighet att utnyttja skattereduktionen eftersom föräldrarnas inkomster blir avgörande. Almega, Intresseförening för hushållsnära tjänster och My Academy var däremot positiva till förslaget. Den positiva inställningen grundades på att lagändringen kommer att förenkla användandet och förståelsen av RUT samt att det skulle kunna leda till ökat arbetsutbud när föräldrar kan avlastas arbetsuppgiften.¹⁴

Regeringen bemötte remissinstansernas kritik med att konstatera att genom en tydlig lagtext minskar gränsdragningsproblemet. Den läxhjälpen som täcks av RUT ska inte heller ersätta den vanliga skolan. Samma krav ställs fortfarande på att den ordinarie skolan ser till att eleven uppnår sina mål.¹⁵

Läx-RUT finansieras genom att regeringen räknar in en minskning i statens skatteinkomster på grund av det skattebortfall avdraget medför. Finansdepartementet publicerade i augusti 2012 en beräkning om att det skulle innebära en minskning med 10

¹² Prop. 2012/13:14, s. 4 & 6

¹³ Ibid, s. 7

¹⁴ Ibid, s. 6-7

¹⁵ Ibid.

miljoner kronor för 2013, 20 miljoner vardera för 2014, 2015 och 2016 och därefter en varaktig minskning på 30 miljoner kronor per år.¹⁶

I regeringens proposition från oktober 2012 hade uträkningen förändrats något. Nu anses minskningen bli 10 miljoner för 2013, 15 miljoner var för både 2014 och 2015 samt 20 miljoner kronor för 2016. Därefter en varaktig minskning på 25 miljoner kronor per år. Regeringen anser inte heller att kontroll- och arbetskostnader för Skatteverket eller de allmänna förvaltningsdomstolarna kommer att öka.¹⁷

2.3 Den massmediala debatten

Som tidigare nämnts så har regeringens proposition skapat en utdragen debatt i media. De som följt samhällsdebatten inom detta ämne känner antagligen till argumentationen och hur läxhjälpsbranschens situation ser ut idag. Diskussionen om läx-RUT har skapat två politiska läger och blivit mer en ideologisk än en ekonomisk fråga. De röd-gröna partierna har överlag varit negativt inställda till läx-RUT och på samma sida står bland annat Skolverket och förespråkare för den offentliga skolan. Bland de kritiska återkommer flera argument. Många är oroliga över att läx-RUT kommer att utnyttjas av samma grupper som i störst utsträckning utnyttjar övriga RUT-avdrag. Det kommer i sådana fall gynna barnen till de mest resursstarka föräldrarna. Dessa barn med god socioekonomisk bakgrund har redan tidigare bättre förutsättningar för att klara skolan bra och kritikerna är oroliga för att skattereduktionen förvärrar ojämlikheten. Läx-RUT riskerar att påverka likvärdigheten i svenska skolan och kan bidra till ökade kunskapsklyftor. Därför anser kritikerna att läx-RUT är ineffektivt och att resurser är felriktade. Resurserna bör istället satsas på fler lärare eller på frivilligorganisationers kostnadsfria läxhjälp.¹⁸

Alliansen, läxföretagen och branschorganisationen Almega argumenterar däremot för att läx-RUT behövs. Alliansen ser läx-RUT som i första hand en skattereform snarare än en utbildningsfråga. Redan före 2013 fanns RUT-avdraget för läxhjälp i grundskolan och den nya reformen innebär därför ingen omfattande förändring. Skattereduktionen för grundskolebarnens läxhjälp ledde inte till stor debatt och det vore orättvist att inte inkludera gymnasisterna också, anser regeringen. Utökningen av läx-RUT är ingen stor kostnad jämfört med vad RUT&ROT kostar totalt. Med ett skatteavdrag kan fler föräldrar med normal

¹⁶ Finansdepartementet (2012), s. 5

¹⁷ Prop. 2012/13:14, s. 6-7

¹⁸ Prop. 2013/13:14, s. 6-7 & Prot. 2012/13:37 15 §

inkomstnivå få råd med privat läxhjälp och hushållen kan få en avlastning som gör att tid kan frigöras för karriären eller ökad fritid.¹⁹ Föräldrar som utnyttjat läx-RUT har tillexempel sagt att det bidragit till mindre stress och bråk och att det är skönt att få hjälp av någon när de egna kunskaperna inte räcker.²⁰

2.4 Läxhjälsbranschens tillväxt

Det finns onekligen många föräldrar som uppskattar avdraget och att kunna få hjälp av en läxcoach då och då. I Sverige köper allt fler föräldrar inhyrd läxhjälp till sina barn. Den ökade efterfrågan återspeglas inte minst i läxhjälsbranschens expansion de senaste åren. Läxhjälsföretagen växer både till antalet och i omsättning och branschen har vuxit fram under bara det senaste decenniet. Sveriges idag största läxföretag, my Academy, har de senaste tre åren vuxit med 30 procent årligen.²¹ Företaget startade 2005 och omsatte då 2,9 miljoner kronor och för 2013 beräknas en omsättning på 45 miljoner kronor.²² Säljchefen för my Academy uppger i intervju att företagets gymnasietjänster ökade med 50 procent 2013 jämfört med året innan. Under 2013 har man anställt 800 nya studiecoacher och planen är att anställa ytterligare 200 coacher före valborg 2014. På grund stor cirkulation bland de anställda är antalet netto-anställningar inte helt säkra.²³

Utöver my Academy är Upgrades och Studdybuddy två stora aktörer på marknaden. Studdybuddys omsättning har mer än fördubblat under de senaste åren och Upgrades säger sig ha fördubblat sin omsättning varje år under de fyra år företaget funnits på marknaden. De fyra största läxhjälsföretagen ökade sin omsättning med 41 procent mellan 2011 och 2012 och omsatte 2012 drygt 59 miljoner kronor varav 50 miljoner hade sålts med dåvarande skatteavdrag. Almega beräknar att hela läxhjälsbranschen under 2013 omsätter upp till 100 miljoner kronor.²⁴

Enligt rapporten ”The Challenge of Shadow Education” gjord åt Europakommissionen 2011 är dock Sverige och resten av Norden än så länge mindre påverkade av läxhjälpstrenden än övriga Europa. Läxhjälsbranschen har vuxit avsevärt i Europa men alla länder har inte påverkats lika mycket. Mest utbredda är de privata läxhjälsanställningarna i södra, centrala

¹⁹ Abrahamsson (2012-11-29)

²⁰ Hansson. M (2011-09-22)

²¹ SVT (2012-11-22)

²² Hansson. M (2011-09-22)

²³ Hansson. K (2014-01-13)

²⁴ Bergling & Nejman (2012-10-14) och Sundén Jelmini & Ostrowska (2013-08-27)

och östra delarna av Europa. Skillnaderna mellan länder kan bland annat bero på olika tillgång på god ordinarie skola och på lärarlöners köpkraft. Europakommissionen menar att eftersom läxhjälsbranschen växer explosionsartat måste beslutsfattare i Europa nu börja analysera och utvärdera branschen, eftersom den nu vuxit till en styrka där den kan få effekter på den ordinarie skolan och på jämlikheten i samhället.²⁵

Under 2000-talet har efterfrågan på privat läxhjälp även expanderat i andra delar av världen. I Ostasien är marknaden för privat läxhjälp särskilt utbredd och därför har många av de studier som gjorts kring privat läxhjälp koncentrerat sig på denna del av världen.²⁶ Den växande efterfrågan kan till vissa delar kopplas samman med ett allt mer globaliserat samhälle. På grund av ökad mobilitet för arbetskraft och kapital finns konkurrensen när det gäller arbete och inkomster inte längre bara på nationell och lokal nivå. Utbildning blir en möjlighet att förbli konkurrenskraftig och avsaknaden av utbildning kan hämma ungas framtidsmöjligheter. Detta är ett argument för att alltför många föräldrar är villiga att investera i utbildning, det blir ett sätt att skydda sin ekonomiska ställning.²⁷

I många länder har utbildning tidigare i första hand producerats med statliga medel men på senare tid har den privata sektorns inblandning i skolväsendet blivit vanligare. När acceptansen höjts för marknads delaktighet i utbildningen har det fört med sig nya reformer som möjliggjort en utvidgning av system för privata komplement till den ordinarie skolan. Den ökade efterfrågan på läxhjälp kan därmed på sätt och vis återspegla statens förändrade roll.²⁸

En fortsatt expansion av läxhjälsbranschen verkar vara ett faktum men vilka effekter som uppstår till följd av privat läxhjälp är ännu inte helt lätt att utvärdera. Det kan handla om positiva effekter i form av att mer utbildning främjar tillväxten av humankapital. Men det kan också hota samhällets försök att skapa jämlikhet bland medborgarna.²⁹

2.5 Motiven bakom RUT-avdraget 2007

Det kan vara intressant att jämföra skälen till att inkludera läxhjälp i skattereduktionen för hushållsnära tjänster med skälen bakom införandet av hela RUT-reformen. Regeringens

²⁵ European Commission (2011), s. 3, 7 & 18

²⁶ Asian Development Bank (2012), s. x

²⁷ Ibid, s. 68-69

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid, s. 1 & 67

proposition från 2006 om skattelättnader för hushållstjänster beskriver de vinster det eventuella RUT-avdraget skulle kunna skapa för Sverige. En grundläggande orsak till ett statligt stöd för HUS-tjänster var att tjänstesektorn blivit en allt mer betydande del av Sveriges BNP och uppgick till två tredjedelar av sysselsättningsnivån. Ökningen i tjänstesektorn berodde framförallt på att inkomster och välfärdsnivå ökat för svenskarna. När hushållets hela resurser inte längre behöver läggas på nödvändigheter har man råd att efterfråga mer av hushållsnära tjänster och under 90-talet visade beräkningar att en framtida skattereduktion skulle medföra att en fjärdedel av befolkningen skulle komma att efterfråga tjänster från denna bransch.³⁰

En förhoppning var också att genom RUT-avdraget kunna komma åt den svarta marknaden och omvandla arbete från svart till vitt. En annan förhoppning var att stärka kvinnors ställning på arbetsmarknaden och därmed även kvinnors ekonomiska självständighet. Denna tanke grundade sig i att kvinnor och män inte spenderar lika mycket tid på hemarbete. Dock fördelar män och kvinnor ungefär lika mycket total tid på produktiv verksamhet, men på grund av att olika mycket tid spenderas på hemarbete har män en högre grad av avlönat arbete. Med RUT hoppades regeringen att tid frigörs som kan användas på arbetsmarknaden och att den obetalda arbetstiden då minskar, inte minst för kvinnor.³¹

Ytterligare ett skäl som fanns i grunden för RUT-avdraget var att det skulle kunna möjliggöra fler arbetstillfällen för utsatta yrkesgrupper. Till exempel för korttidsutbildade som annars lider av en hög arbetslöshetsgrad. Det ansågs troligt att många av dessa skulle kunna få arbete inom hushållstjänstebranschen och därmed få lättare att ta sig in på arbetsmarknaden. Om skatten på dessa tjänster sänks skapar det incitament för att efterfrågan på dem som utför tjänsterna kommer att öka.³²

³⁰ Prop. 2006/07:94, s. 23

³¹ Ibid, s. 25 & 30-31

³² Ibid, s. 32

3. Teori

Den moderna staten har flera grundläggande och viktiga funktioner som att främja effektiv allokering, stabilitet och rättvis fördelning.³³ Det främsta skälet till statens ingripande med RUT-avdraget 2007 var att uppnå en mer effektiv marknad för hushållstjänstebranschen. Skattesystemets utformning och dess snedvridningseffekter gjorde hushållstjänstesektorn extra utsatt och förde med sig för höga priser för att sektorn skulle kunna vara lönsam.³⁴ Det är möjligt att skattesystemet även påverkat läxhjälsbranschen negativt och att det motiverar ett skatteavdrag även för läxhjälp. Men det kan också finnas andra motiv för staten att låta läxhjälp omfattas av en skattelättnad. Andra anledningar till reformen kan ha varit externaliteter, paternalism eller distributiv rättvisa.

3.1 Skattesystemets utformning som motiv för läx-RUT

3.1.1 Skattekil

I frågan om hur ett skatteavdrag för privat läxhjälp kan påverka köpkraften av tjänsten är det viktigt att förstå hur skattesystemet överlag påverkar individens handlingsmönster. Genom skattesystemet uppstår snedvridningar i hushållens handlingsalternativ. Det mest effektiva sättet att minimera de snedvridningar skatter skapar vore att använda klumpsummeskatter som inte påverkar priser eller hur vi väljer att konsumera. Klumpsummeskatter är dock svåra att använda i praktiken eftersom människor har olika möjligheter att betala samma mängd skatt på grund av skillnader i bakgrund, inkomst, ålder etc. Vanligtvis bestäms därför skatten utifrån inkomst eller baseras på köp och försäljning av varor, tjänster, arbetskraft och kapital. Problemet med denna typ av beskattning är att den skapar skattekil som förvrider lönsamheten av olika val och aktiviteter.³⁵

Skattekil är den skillnad som uppstår mellan priset inklusive skatt som köparen betalar och det pris exklusive skatt som säljaren får. På grund av skattekil blir individen tvungen att

³³ Hultkrantz & Tson Söderström (2013), s. 152

³⁴ Konjunkturinstitutet (2005), s. 15

³⁵ Hansson & Norrman (1996), s. 89-90

skilja mellan brutto- och nettoersättning och kommer att konsumera eller producera mindre än vad som annars vore samhällsoptimalt.³⁶

Problemet med skattekilrar blir extra tydligt i jämförelsen mellan marknadsarbete, eget hushållsarbete och fritid. Hushållstjänster består till stor del av arbetsuppgifter som de flesta har förmåga att utföra själva.³⁷ Det innebär att individen står för valet att antingen producera dem själv eller att köpa tjänsterna från någon annan. Hur individen resonerar kring detta beror bland annat på hur alternativen beskattas. Till skillnad från marknadsproducerade hushållstjänster är de egenproducerade inte beskattade vilket gör det mindre förmånligt för individen att köpa dessa tjänster på marknaden.³⁸ När ett hushåll tar ställning till vad det ska producera själv och vad det ska köpa på marknaden så blir det, i de fall arbetskostnaden är lika med hela produktionskostnaden för tjänsten, lönsamt att köpa tjänsten på marknaden om:³⁹

$$\frac{\text{Köparens timlön före skatt}}{\text{Säljarens timlön före skatt}} \frac{\text{Säljarens produktivitet}}{\text{Produktivitet vid egenarbete}} > \frac{1}{1 - \text{Skattekillen}}$$

Källa: Konjunkturinstitutet (2005), s. 17

Där:

$$\text{Skattekil} = 1 - (1 - t_{vat}) (1 - t_w) / (1 + t_a)$$

t_{vat} = momssats, t_w = marginell inkomstskattesats, t_a = storlek på socialavgifter

Källa: Hansson & Norrman (1996), s. 126

I Konjunkturinstitutets studie från 2005 inför införande av RUT-avdraget beräknades kvoten $1/(1 - \text{Skattekillen})$ ”produktivitetsfaktorn” till i genomsnitt 2,5. Produktivitetsfaktorn är intressant eftersom den påverkar hur benägen köparen är att substituera egenarbete mot köpt marknadsarbete. Med en produktivitetsfaktor på 2,5 måste köparen ha en timlön som är minst 2,5 gånger högre än säljarens eller så måste säljaren vara minst 2,5 gånger mer produktiv i att utföra arbetet än köparen för att det ska bli lönsamt att köpa tjänsten vitt.⁴⁰

³⁶ Hansson & Norrman (1996), s. 89-90

³⁷ Konjunkturinstitutet (2005), s. 16

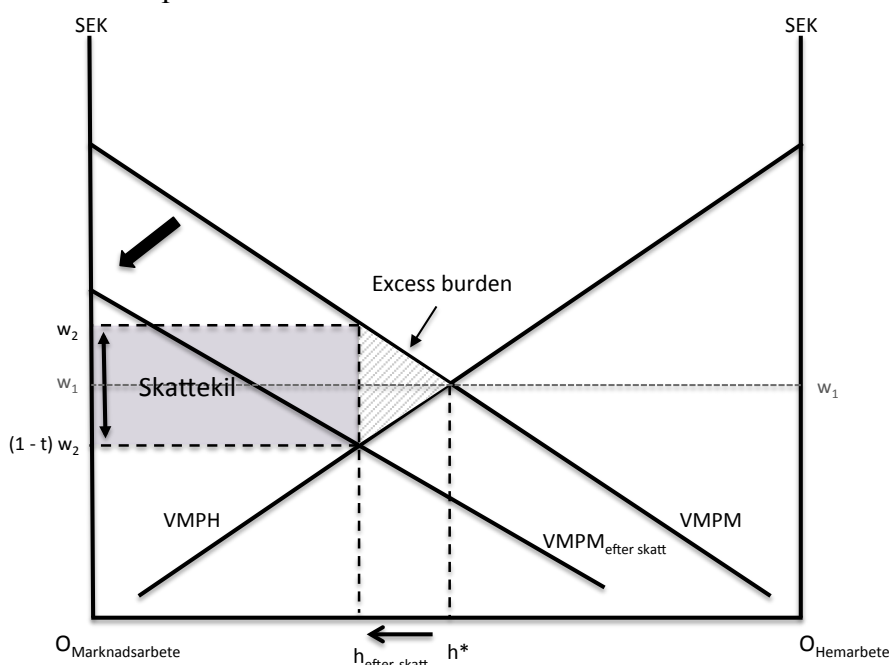
³⁸ Ibid, s. 15

³⁹ Ibid, s. 16

⁴⁰ Ibid, s. 17

Hushållsnära tjänster antas vara extra utsatta på grund av priskänslighet hos konsumenter och därför kommer konsumenterna köpa mindre än vad de egentligen önskar och ersätta det med arbete som inte beskattas. Det beror på att konsumenter inte längre väljer efter den faktiska produktiviteten, bruttoersättningen, utan utifrån nettoersättningen. Så även om marknaden är mer effektiv i produktion av hushållsarbete så skapar skillnaden i beskattning motiv för hushåll att utföra arbetet själva. Skattekilen påverkar alltså individers tidsallokering och då marknadsarbete är den sysselsättning som beskattas framstår hemarbete och fritid som relativt mer ekonomiskt eftersom de inte behandlas på samma sätt.⁴¹

Konsekvensen av skattekilen blir att det uppkommer en samhällsekonomisk snedvridning som skapar en ineffektiv marknad där individen ägnar för mycket tid åt hemarbete eller fritid jämfört med hur situationen i avsaknad av skatter hade sett ut. Det skapar också möjlighet för en svart marknad att ta plats.⁴²

Den horisontella axeln visar alla möjliga tidsallokeringar mellan marknadsarbete och hemarbete i samhället. Avståndet $O_{\text{Marknadsarbete}}h$ visar tiden som allokeras på marknadsarbete och $O_{\text{Hemarbete}}h$ visar tid allokerad på hemarbete. VMPH respektive VMPM visar värdet av den produktion som ytterligare en timmes hemarbete respektive marknadsarbete skapar. VMP-kurvornas negativa lutning beror på antagandet om avtagande marginalavkastning som grundas i att fler timmar allokerade på respektive område leder till att de extra enheter som produceras blir allt mindre värda. I ursprungssituationen är både marknadsarbete och hemarbete obeskattat och jämvikt återfinns i punkt h^* och w_1 visar marginalprodukten av arbetskraft. När en skatt, med storlek t , appliceras på marknadsarbete skiftar VMPM till $VMPM_{\text{efter skatt}}$ och ny jämvikt återfinns i punkt $h_{\text{efter skatt}}$. Där $(1 - t) w_2$ är nettolönenivån för marknadsarbete och w_2 är bruttolönenivån.

Källa: Rosen & Gayer (2010), s. 344-345

⁴¹ Hansson & Norrman (1996), s. 90-91

⁴² Konjunkturinstitutet (2005), s. 15

3.1.2 Pålsson och Norrman - Hushållens specialisering och tidsallokering

Anne-Marie Pålsson är en av dem som tidigt förespråkade att den svenska hushållssektorn är i behov av skatteförmåner och att det behövs en marknad för hemarbete. Drygt ett decennium innan RUT-avdraget infördes konstaterade Pålsson att ett sätt att komma till bukt med de höga skattekilarna skulle vara att införa skattereduktioner. Det skulle leda till ett lägre pris på hushållstjänster och på så sätt en ökad efterfrågan som också kan resultera i högre löner inom branschen. Reducerade skattekilarna kan bidra till att hushåll kan allokera sin tid mer effektivt eftersom det möjliggör specialisering i högre grad. Resultatet kan bli att också samhällets totala output ökar.⁴³

Pålsson bygger sin argumentation utifrån Beckers och Lancasters hushållsproduktionsteori. Denna teori baseras på samma principer om komparativa fördelar, som de som används i klassiska teorier inom internationell handel. Makar i ett hushåll ska, liksom länder, specialisera sig på produktion utifrån deras komparativa fördelar och därefter handla med varandra. Precis som tullar försvårar handel och specialiseringen mellan länder så gör skatter att handel och specialiseringen mellan hushåll försvåras. Detta påverkar dock inte specialisering och utbyte inom hushållet, alltså mellan familjemedlemmar. Att låga tullar uppmuntrar till internationell handel kan jämföras med att låga skatter främjar specialisering mellan hushåll.⁴⁴ Beckers och Lancasters teori analyserar hur makar fördelar arbete mellan sig för att utnyttja sin tid effektivt. Detta gör Becker och Lancaster genom att betrakta hushållet som en produktionsenhet och de förutsätter att marknadsarbete och eget hushållsarbete i hemmet är perfekta substitut. Makar kommer därför att specialisera sig på marknadsarbete eller hushållsarbete utifrån deras komparativa fördelar för att kunna åtnjuta effektivitetsvinster. Hushåll strävar efter att optimera sin totala nytta och gör därför val utifrån hur de värderar sin tid. Nyttan återfinns i konsumtionen av fritid samt konsumtionen av varor, producerade både på marknaden och av hushållen själva.⁴⁵

Pålsson menar dock att den traditionella hushållsproduktionsteorin har vissa begränsningar. Den uppmärksammar inte att det också finns en substituerbarhet mellan egenproducerat hushållsarbete och köpt sådant, alltså att båda makarna kan specialisera sig på marknadsarbete och därefter hyra in en tredje part för hushållsarbete. Dock skulle denna möjlighet att byta egenarbete mot köpt hushållsarbete bli svår, i avsaknad av skattereduktioner

⁴³ Pålsson (1997), s. 215

⁴⁴ Ibid, s. 198

⁴⁵ Ibid, s. 197

för hushållsarbete, på grund av höga skatteklar.⁴⁶ Men även på en marknad utan skatteklar skulle vissa typer av eget hushållsarbete kanske ändå inte vara perfekta substitut till köpt hushållsarbete. Barnuppfostran är ett exempel på arbete som föräldrarna kanske helst vill ansvara för själva, och som också är en livslång arbetsprocess.⁴⁷

När Pålsson i sin studie analyserar hur höga skatteklar påverkar hushållsbranschen och hushållens tidsallokering samt vilka effekter ett eventuellt RUT-avdrag skulle kunna få så delar hon in hushållen i tre olika grupper. Netto-köparna är de hushåll som köper mer hushållsarbete på marknaden än vad de säljer. Netto-säljarna är de som säljer mer än de köper. Den sista gruppen kallas för ”gör-det-själv-gruppen” som varken köper eller säljer hushållstjänster på marknaden. Sammanfattningsvis går det att se att höga skatteklar skapar en stor ”gör-det-själv-grupp” och en liten marknad för hushållsproduktion. Höga skatteklar leder också till att de som är högproduktiva på den vanliga arbetsmarknaden i för stor utsträckning kommer att allokera sin tid på eget hemarbete istället för att specialisera sig på marknadsarbete. De lågproduktiva kommer däremot att allokera för mycket tid till produktion på den vanliga marknaden istället för att arbeta inom hushållsbranschen där de vore mer eftertraktade.⁴⁸

Med en skattereduktion för hushållstjänster förutspås ”gör-det-själv-gruppen” att minska och gruppmedlemmarna kommer att förflyttas till antingen netto-köpare eller netto-säljare. Skattereduktionen antas leda till högre nytta för både netto-köpare och netto-säljare. Effekterna för de återstående i ”gör-det-själv-gruppen” ter sig annorlunda eftersom de inte förändrar sitt beteende när reduktionen införs. Men även denna grupp skulle kunna påverkas positivt om den ekonomiska effektiviteten ökar så pass mycket att BNP och statens finanser växer.⁴⁹

Men Pålsson såg också en risk att en skattereduktion för hushållsbranschen skulle kunna leda till minskad ekonomisk effektivitet i samhället. Om BNP sjunker kan staten bli tvungen att höja den aggregerade skattebördan och även icke-användarna får då vara med att betala RUT. Och även netto-köpare och netto-säljare skulle kunna förlora om substitutionseffekten övervägs av inkomsteffekten. För att skattereduktionen ska var försvarbar rent effektivt gäller det alltså att paretokriteriet uppfylls för alla grupper.⁵⁰

⁴⁶ Pålsson (1997), s. 197-198

⁴⁷ Pålsson & Norrman (1994), s. 25-26

⁴⁸ Pålsson (1997), s. 204

⁴⁹ Pålsson (1997), s. 209-210

⁵⁰ Ibid, s. 210

3.1.3 Konjunkturinstitutet – Hushållens specialisering och tidsallokering

Hushållens tidsallokering handlar därför om hur hushåll beslutar att fördela sin totala tillgängliga tid mellan marknadsarbete, hemarbete och fritid. Det är tidsrestriktionen som visar hur mycket total tid som finns tillgänglig och sätter ett tak för tiden som kan fördelas. Hur mycket hushållen väljer att köpa på marknaden och hur mycket de väljer att producera hemma bestäms delvis också av budgetrestriktionen. Den visar hur mycket hushållet har möjlighet att köpa på marknaden utifrån sina givna inkomster. Även preferenser är avgörande för hushållens tidsanvändning och de beskriver hur utbytbar olika typer av konsumtion eller arbete är. I detta fall handlar det om i vilken grad hemarbete, fritid och marknadsarbete kan ses som substitut men också hur utbytbar egenproducerat är mot marknadsproducerat samt hur utbytbar hushållstjänster är mot övrig konsumtion.⁵¹

För samhället som helhet kan det anses önskvärt att individer utnyttjar sin tid till marknadsarbete och därmed minskar den tid man väljer att lägga på fritid och hemarbete. Att omfördela mindre produktiv arbetstid i hemmet till mer produktiv arbetstid på marknaden ökar effektiviteten i samhället.⁵² Nyckeln till förbättrad effektivitet är om skattesänkningen för hushållsnära tjänster kan frigöra tid från arbete i hemmet som istället utnyttjas för marknadsarbete. Enligt teorin om optimal beskattning så ska lägre skattesatser sättas på varor som är nära komplement till utbudet av marknadsarbete eller substitut till fritid och hemarbete. Låg skatt ska därmed användas på sådant som gynnar mer marknadsarbete. För att nå effektivitet ska låga skatter också sättas på varor och tjänster där skattefusande är vanligt. Att sänka skatterna på enskilda varor och tjänster är dock inte optimalt i fall önskan är att öka sysselsättningen för en viss målgrupp. Det är då mer effektivt att göra det billigare att anställa, oavsett produktion, denna målgrupp.⁵³

3.1.4 Svart marknad

Som tidigare nämnt leder höga skatteklar till att svart arbete blir mer attraktivt eftersom det i sin tur ger upphov till stora produktivetsfaktorer vilket kräver högre produktivitet på den vita marknaden för att den ska förbli konkurrenskraftig. Detta gör att den svarta marknaden kan vara betydligt mindre produktiv men ändå föredras före den ”dyra” vita marknaden.

⁵¹ Konjunkturinstitutet (2005), s. 17

⁵² Lundgren & Sørensen (2005), s. 115

⁵³ Konjunkturinstitutet (2005), s. 20

Samhällsförluster uppstår när produktiva vita företag utkonkurreras av mindre seriösa företag eftersom de legala företagen missgynnas av höga skatteklilar.⁵⁴

Konjunkturinstitutet konstaterar att det är väldigt svårt att kartlägga den svarta marknaden. Flera försök att mäta storleken på den svarta sektorn i Sverige har gjorts men ett exakt svar kommer aldrig att kunna ges. Ett av få sätt att skapa en övergripande bild av den svarta marknaden är att med hjälp av nationalräkenskaperna räkna på skillnaden mellan inkomsterna i samhället och hushållens konsumtion.⁵⁵ Ur skatteverkets rapport om svartjobb och svartköp i Sverige från 2006 redovisas en uppskattning om den svarta marknads omsättning på 115-120 miljarder kronor, vilket utgör ca 5 procent av BNP.⁵⁶ Då antas att ca 3 miljarder kronor komma ifrån svartarbete i form av enkla hushållstjänster som innebär sedvanligt hushållsarbete i bostad eller på närliggande mark.⁵⁷

Vad svartarbete vanligen innebär definierar Skatteverket i sina undersökningar som:

”... arbete eller tjänster som utförs mot ersättning utan att det kommer till Skatteverkets kännedom. Det är alltså fråga om aktiviteter, som bägge parter tjänar på för att det sker utan t. ex. moms eller andra skatter. Typiskt sett är det fråga om när någon utför ett arbete kontant ”utan kvitto”. Svartarbete kan betalas i pengar eller varor men också genom att man utväxlar tjänster t. ex. släktingar, vänner och grannar emellan utanför det egna hushållet.”⁵⁸

Svartarbete åt hushåll har stark anknytning till den privata kretsen. Om arbete åt släktingar, grannar, vänner och arbetskamrater exkluderas utförs uppskattningsvis endast 10 procent av allt svartarbete åt ”främmande” personer.⁵⁹ Det verkar som om det finns en skillnad i vad allmänheten uppfattar som svartarbete och den definition skatteverket använder. Många anser att hjälp av familj och släkt inte är svartarbete och detta gör att en gråzon uppkommer i vad som är svart eller inte. Hushållstjänster ses inte sällan som gråa tjänster och enligt ett flertal handlar det mer om tjänster och gentjänster än olagliga svartarbeten.⁶⁰

3.2 Externaliteter som motiv för läx-RUT

⁵⁴ Hansson & Norrman (1996), s. 126-127

⁵⁵ Konjunkturinstitutet (2005), s. 36

⁵⁶ Skatteverket (2006), s. 5 & 249

⁵⁷ Konjunkturinstitutet (2005), s. 36

⁵⁸ Skatteverket (2006), s. 437

⁵⁹ Skatteverket (2006), s. 9

⁶⁰ Skatteverket (2007), s. 127-128

När staten väljer att gå in på marknaden för att sänka skatten på en viss vara eller tjänst är det tydligt att skälet är att främja ökad konsumtion av varan eller tjänsten. Anledningen till att konsumtionen av läxhjälp varit för låg behöver inte bara vara en effekt av hur skattesystemet är utformat. Att prissättningen på marknaden för läxhjälp inte är optimal skulle också kunna bero på externaliteter. Vid externaliteter kan det vara motiverat för samhället att antingen stödja eller på något sätt hämma den bransch som producerar produkten eller tjänsten i fråga.

Utbildning är oftast förknippat med något positivt vilket skulle kunna göra att staten på olika sätt vill stödja aktiviteter som uppmuntrar till kunskap.⁶¹ Eftersom utbildning bidrar till humankapital och ökat humankapital kan ge upphov till positiva externaliteter är det i detta sammanhang relevant att diskutera om läxhjälp främjar humankapital och därmed kan ses som en aktivitet med externaliteter. Huruvida utbildning i första hand genererar positiva effekter till den enskilde individen eller om det också genererar positiva effekter för samhället i övrigt är viktigt att ta ställning till när i detta fall läxhjälp blir föremål för en skattereduktion.⁶²

Externaliteter, som även kallas externa effekter, innebär att någons konsumtion eller produktion har antingen positivt eller negativt inflytande på andra individer utan att det uppstår en konkret marknad. Externaliteter diskuteras framförallt i samband med produktion som har en negativ påverkan, och kanske beror det på att en skada är mer påtaglig än de eventuella vinster som positiva externaliteter kan ge. Teorin fungerar dock likvärdigt för båda typerna av externaliteter och i frågan om utbildning är det, som nämnts ovan, vanligtvis positiva externaliteter som blir aktuella. Relativt förenklat så uppstår positiva externaliteter till följd av att det sker för lite av en produktion eller konsumtion på marknaden än vad som är samhällsekonomiskt motiverat vilket gör att resurser utnyttjas ineffektivt. Detta även om produktion sker vid den privatekonomiska marknadens jämvikten.⁶³

Positiva externaliteter är alltså aktiviteter som producerar ett överflöd som andra kan dra nytta av utan att behöva betala för produkten. De som utnyttjar produktionens överskott har egentligen en betalningsvilja för produktionen men problemet är att de externa effekterna saknar marknadspris. Priset som en återspeglings av varans eller tjänstens marginalkostnad fungerar väl i det privata fallet men återspeglar inte alltid vad den samhällsliga marginalkostnaden av samma vara eller tjänst är.⁶⁴ För att komma närmare en optimal nivå av konsumtion eller produktion kan det, i fallet med positiva externaliteter, behövas en

⁶¹ Bergh & Jakobsson (2013), s. 265

⁶² Rosen & Gayer, (2010), s. 137-138

⁶³ Bergh & Jakobsson (2013), s. 265 och Lundmark (2010), s. 368

⁶⁴ Rosen & Gayer (2010), s. 47

subvention. Det kan medföra att en verksamhet blir mer gynnsam i förhållande till dess samhällsekonomiska nytta.⁶⁵

Skolan har vissa egenskaper som kollektivt sett är positiva för samhället eftersom den kan användas som ett hjälpmedel för samhället att skapa demokratiska medborgare och därmed uppehålla politisk stabilitet. Skolan är alltså ett sätt för staten att utbilda den unga befolkningen i politik, värderingar och moral samt bidra till acceptans för staten.⁶⁶ Utan statens inblandning finns det risk för att utbildning produceras i för liten kvantitet eftersom den kan ge upphov till positiva externaliteter. I de fall utbildning genererar positiva externaliteter kan det finnas skäl till att staten vill subventionera den. Alla varor som är kollektivt finansierande genom skatter eller liknande går dock inte att kategorisera som kollektiva varor, ett exempel som kan nämnas är universitetsutbildning eftersom den kräver ett visst betyg eller behörighet.⁶⁷

Eftersom utbildning är en vara med vissa unika drag är den svår att tydligt kategorisera. Utbildning kan dock i första hand ses som en privat vara, snarare än en kollektiv, eftersom den främst förbättrar framtidsmöjligheterna för den enskilda eleven.⁶⁸ Det är därför svårt att argumentera för att privat läxhjälp skulle vara en kollektiv vara även om den är skattereducerad eftersom köparen fortfarande betalar halva kostnaden själv och tjänsten säljs endast till dem som är villiga att betala.

3.3 Paternalism som motiv för läx-RUT

Det kan finnas flera skäl till varför staten, med läx-RUT, vill intervensera på marknaden. Ännu ett skäl kan vara att ett högt pris hejdar individer från att göra rationella val utifrån vad som vore bäst för dem och samhället i framtiden. Paternalismen är en del av beteendekonomin som förklarar hur staten väljer att ingripa på marknaden för att påverka medborgarnas beteende. Vanligtvis appliceras paternalism på barn eftersom de inte alltid antas veta sitt eget bästa eller agera rationellt.⁶⁹ Att barn inte kan förstå det framtida värdet av att göra sina läxor är inte konstigt. Läxors betydelse blir kanske inte uppenbar förrän barnen blivit vuxna. Det är troligt att föräldrarnas ansvarstagande avgör i vilken omfattning barnen gör sina läxor. Det

⁶⁵ Bergh & Jakobsson (2013), s. 217

⁶⁶ Rosen & Gayer (2010), s. 137

⁶⁷ Lundmark (2010) s. 378-379

⁶⁸ Rosen & Gayer (2010), s. 137 och Bergh & Jakobsson (2013), s. 287

⁶⁹ Hindriks & Myles (2013), s. 51

kan dock vara svårt för föräldrarna att motivera sina barn tillräckligt. De kanske vill undvika bråk, de kanske inte har möjlighet att hjälpa till eller tillräcklig egen erfarenhet av läxläsning. Då kan staten, med ett skatteavdrag göra läxläsning mer attraktiv och tillgänglig, och på så sätt påverka föräldrar att hjälpa sina barn till mer läxläsning.

Inom nationalekonomi antas det vanligtvis att individer har rätt att självständigt göra sina val utifrån sina individuella preferenser eftersom individen antas veta sitt eget bästa. Åtminstone bättre än vad en utomstående part kan avgöra ovetande om personens preferenser. Men empiri har visat att individer inte alltid är rationella samt att viljekraften och självintresset ibland är begränsat. Individer gör val med bias som gör att valen blir dåliga eller att systematiska fel och misstag uppstår. Det har också visat sig att i en problematisk situation gör individer olika val beroende på problemets karaktär och att preferenser förändras utifrån situation och tidpunkt.⁷⁰

Inte sällan är individer ”närsynta” och värderar nutid högre än framtid, vilket gör att det blir svårt att på ett korrekt sätt avväga vilken nytta ett val idag kan få i framtiden. Det gör att det är troligt att framtidens möjligheter övervärderas och att irrationella val görs idag. Detta kan motivera en statlig intervention för att skydda medborgarna från att göra val som de kommer att ångra senare i livet. Staten får ta ansvar för att räkna på den korrekta diskonteringsräntan för individer som inte vet sitt eget bästa.⁷¹

Det kan då handla om att vissa aktiviteter görs obligatoriska och därmed direkt tvingar individen att gå med på beslut som individen själv inte varit med och fattat. Det kan också handla om mindre påtvingade åtgärder som syftar till att leda medborgarna till att göra rätt val. Exempelvis kan det vara åtgärder som förändrar relativpriserna mellan olika konsumtionsval för att vissa val ska bli mer fördelaktiga eller attraktiva. Med en intervention utformar staten villkor som gör att irrationella individer väljer de alternativ som är mest gynnsamma för samhället men som samtidigt inte påverkar dem som redan agerar rationellt.⁷²

En ”mjukare” variant av paternalism är den libertaristiska paternalismen som menar att individens valfrihet inte får begränsas genom olika former av interventioner. Men eftersom dåliga beslut tas även när individen utgår ifrån sina egna förutsättningar så behövs guidning i att fatta rätt beslut. Valmöjligheter bör därför utformas på ett sätt och med metoder som leder

⁷⁰ Thaler & Sunstein (2003), s. 176 och Hindriks & Myles (2013), s. 51

⁷¹ Rosen & Gayer (2010), s. 160

⁷² Hindriks & Myles (2013), s. 53 & 68

till att bättre val görs både för samhället och individen utan att den enskilde medborgarens frihet för den delen begränsas av välinformerade makteliter.⁷³

3.4 Fördelning och rättvisa som motiv för läx-RUT

Före RUT-avdragets införande kostade en utbjuden läxhjälpstimma hos något av de privata läxhjälpföretagen drygt 400-600 kronor. I och med skattereduktionen sänks denna kostnad till hälften för den grupp som utnyttjar avdraget fullt ut.⁷⁴ Det lägre priset gör att fler får råd att konsumera läxhjälp och att staten medvetet påverkat marknadspriset kan bero på att läx-RUT ses som en fördelningsfråga. Förhoppningen kan ha varit att uppnå en mer rättvis fördelning som marknaden på egen hand inte hade kunnat uppnå.

3.4.1 Paretoeffektivitet och rättvisa

Politiska åtgärder har vanligtvis paretoeffektivitet i åtanke trots att paretooptimalitet är svårt att uppnå i praktiken. Effektiv allokering är grunden till förståelsen av paretokriteriet. Det innebär att det inte går att öka konsumtionen för en individ utan att minska konsumtionen för en annan. I en ursprunglig situation har individerna endast sina initiala tillgångar men genom byte med varandra kan de uppnå en högre nyttonivå. Byteshandeln fortskrider till dess att individernas indifferenskurvor tangerar varandra. I denna slutliga omfördelning går det inte längre göra ytterligare byte utan att någon av individerna får en lägre nytta, detta kallas en paretooptimal fördelning. I denna situation går det alltså inte att förbättra en individs välstånd utan att samtidigt försämra välståndet för en annan. Paretoeffektivitet kräver att den marginella substitutionskvoten är lika för alla individer. Var på kontraktskurvan fördelningen slutligen hamnar beror delvis på individernas initiala tillgångar men även på förhandlingsförmåga eller andra egenskaper.⁷⁵

Dock är effektivitet inte alltid förenligt med rättvisa. Ibland kan det vara samhällsmotiverat att tillåta en allokering att vara ineffektiv för att uppnå mål som jämlikhet och rättvisa.⁷⁶ Så även om marknaden i sig själv uppnår en paretoeffektiv allokering kan det finnas motiv för

⁷³ Meskill (2013), s. 100-101

⁷⁴ Ungefärligt pris beräknat utifrån tre läxhjälpföretags prislister: my Academy, Studybuddy och Upgrades

⁷⁵ Lundmark (2010), s. 390-395

⁷⁶ Bergh & Jakobsson (2013), s. 339

staten att ingripa på en perfekt konkurrensutsatt marknad. Att en marknad utan marknadsmisslyckanden är paretoeffektiv i jämvikt är vad som brukar kallas det första välfärdsteoremet.⁷⁷ Men eftersom paretoeffektivitet inte tar hänsyn till några moraliska värderingar av fördelningen i sig kan statlig inblandning vara motiverad ur en fördelningssynpunkt. För att uppnå en mer rättvis allokering av resurser kan det behövas omfördelning. Problemet är att staten inte fullständigt känner till individers preferenser vilket skulle kunna leda till att omfördelningen blir ineffektiv. Ett sätt att uppnå både paretoeffektivitet och rättvisa är att endast omfördela individers initiala tillgångar för att sedan låta handel skapa en ny effektiv allokering på marknaden. Detta är vad som brukar benämnas som det andra välfärdsteoremet och förutsätter, likt det första teoremet, en marknad under perfekt konkurrens.⁷⁸

Ur en välfärdsaspekt kan det således vara lönsamt att utjämna nyttor mellan individer eftersom det kan maximera den sammanlagda nyttan i samhället. Det kan ske i form av stöd till svagare eller mer utsatta samhällsmedborgare. Det kan också ske i icke utjämnande syfte i form av till exempel subventioner till högre utbildning.⁷⁹

När staten vill försöka uppnå rättvisa är det inte den enskilda individens nyttonivå som beaktas utan istället är det den aggregerade nyttonivån, alla individers samlade nyttonivåer, som är prioriterad. Det kallas en social välfärdsfunktion. En av vår tids mest använda definitioner på rättvisa är utilitarismen. Utilitarismen fokuserar på den totala nyttan i ett samhälle och inte dess fördelning mellan samhällsmedborgarna. Även utilitarismen kan dock förespråka omfördelning om den är nyttomaximerande, vilket innebär att de individer som vinner på resursomfördelningen vinner mer i ökad nyttonivå än vad förlorarna tappar i nyttonivå, givet antagandet om individers avtagande marginalnytta. Detta innebär att för individer med likadana nyttofunktioner kommer den aggregerade nyttan maximeras vid lika fördelning.⁸⁰ Att ge skattereduktion för läxhjälp skulle kunna vara ett sätt att öka samhällets aggregerade nyttonivå av läxhjälp.

Utilitarismen har mött kritik av Rawls syn på rättvisa, hans rättviseperspektiv har också blivit ett av de mest inflytelserika på senare år. Rawls grundar sin teori på en så kallad maximin-princip som innebär att nyttan ska maximeras för den i samhället som har det sämst ställt. Det är så han tänker sig att ekonomin skulle ha utformats om vi fötts ovetandes om våra

⁷⁷ Bergh & Jakobsson (2013), s. 339

⁷⁸ Rosen & Gayer (2010), s. 43-44, 50

⁷⁹ Hansson & Norrman (1996), s. 87-88

⁸⁰ Bergh & Jakobsson (2013), s. 332-333

egenskaper och möjligheter.⁸¹ I fallet läx-RUT skulle det innebära att omfördelningen har som mål att nå de som är mest utsatta kunskapsmässigt i förhoppning om att maximera nyttan i samhället. När skatten sänks på läxhjälp får de föräldrar som utnyttjar avdraget mer kvar av sina initiala tillgångar vilket kan skapa en mer rättvis ursprungssituation men ändå tillåta en ny paretoeffektiv allokering att uppstå.

3.4.2 Alternativkostnad

I samband med diskussionen om effektivitet och rättvisa blir det nödvändigt att se till vilka alternativkostnader som uppkommer till följd av läx-RUT. Alternativkostnader är ett omfattande begrepp och vissa svårigheter kan uppstå vid definitionen av vad alternativkostnad är och framförallt hur den mäts. Begreppet kan appliceras på många saker men handlar om att bestämma värdet av det näst bästa alternativet som väljs bort till förmån för ett mer önskvärt alternativ.⁸²

Eftersom hushållens och företagens resurser antas vara knappa och ändliga medan begär är oändliga tvingas vi att göra en mängd olika val. Det innebär att vissa val kommer att prioriteras framför andra så länge nyttan av ökad konsumtion eller produktion av ett alternativ överstiger kostnaden av att låta bli. Eftersom resurser behövs till alla ändamål blir alternativkostnaden det resurserna hade kunnat användas till om förstahandsvalet inte gjorts.⁸³ I samband med skattereduktionen väljer regeringen att satsa resurser för att kunna finansiera läxhjälps-förmånen. Alternativkostnaden för läx-RUT blir det som samma resurs hade kunnat användas till annars.

⁸¹ Ibid, s. 334

⁸² Lundmark (2010), s. 28

⁸³ Ibid, s. 21-22

4. Analys

4.1 Skattesystemet och tidsallokering

4.1.1 Är köpt läxhjälp substitut till egen läxhjälp?

Motivet bakom RUT var att skapa nya arbetstillfällen genom att ersätta sådana hushållssysslor som hushållen själva kan utföra med betalt arbete. Lägre skatter ger incitament för att köpa tjänsterna istället för att själva utföra hemsysslorna. RUT skulle rikta sig mot tjänster som motsvarar normalt hushållsarbete som inte kräver specialistutbildning, det vill säga tjänster som är substitut till hushållens egenarbete.⁸⁴ I propositionen från 2006 om skattelättnader för hushållstjänster m.m. framkom att i barnpassning inte ingick att anlita privatlärare eller liknande eftersom det inte kan ses som substitut för var hushållen själv kan utföra då specialistkunskaper kan vara nödvändigt. Privatlärare ska snarare ses som undervisning än omsorg eller tillsyn.⁸⁵

Men utifrån lagtextens utformning gick det senare inte att utesluta privatundervisning.⁸⁶ Skatteverket gjorde därefter tolkningen att barnpassning, och därmed läxhjälp, endast kunde omfatta barn som går i grundskolan.⁸⁷ I den senare propositionen om att inkludera läxhjälp i skattereduktionen svarade regeringen på skolverkets kritik med att den verksamhet som klassificeras läxhjälp inom RUT-avdraget inte kan betraktas som undervisning och att läxhjälpen endast kan ses som ett komplement till skolundervisning.⁸⁸

Två sätt att tänka kring huruvida inhyrd läxhjälp är substitut till egenproducerad läxhjälp är att dels ta ställning till om föräldrarna uppnår samma nytta av att låta någon annan hjälpa barnen med läxor som de får ut av att utföra den själv. Dels också att tänka över om föräldrar har förmåga att ge samma nivå av läxhjälp som en privatlärare har. När det gäller det förstnämnda sättet att tänka kring substitut är det troligt att föräldrar känner glädje av att umgås med sina barn och att läxläsning är ett sätt att umgås. Det går också att tänka sig att

⁸⁴ Prop. 2006/07:94 s. 31, 41

⁸⁵ Ibid, s. 43

⁸⁶ Ibid, s. 78

⁸⁷ Prot. 2012/13:37, 15§

⁸⁸ Prop. 2012/13:14, s. 7

läsning är ett sätt att uppfostra sina barn och att överföra värderingar samt att föräldrar vill vara delaktiga i sina barns utveckling och framgång. Föräldrar kanske inte heller ser läxläsning som ett arbete utan snarare som omsorg. All typ av omsorg kan, som tidigare nämnt, inte ses som substitut till tillgängliga alternativ på marknaden.⁸⁹ Dock går det onekligen inte att bortse från att det finns barnomsorg som är marknadsproducerad, till exempel förskola och fritids som de flesta föräldrar utnyttjar. Därmed ger också föräldrarna upp en del av den omsorg och tid som hade kunnat vara till för barnet för att istället kunna specialisera sig på marknaden.⁹⁰ Skulle då läxhjälp skilja sig från övrig barntillsyn? Enligt my Academy så hyrs läxhjälp nästan alltid in endast en gång i veckan och inte sällan är föräldrarna själva närvarande för att själva bli bättre läxcoacher.⁹¹ Utifrån detta är det tveksamt om det är omsorg föräldrarna ger upp.

När det gäller det andra sättet att resonera kring substituerbarheten är frågan om ifall alla föräldrar kunskapsmässigt själva kan hjälpa sitt barn med läxor. Vid låg- och mellanstadienivå går det att föreställa sig att föräldrar i ganska stor utsträckning kan bidra till sina barns läxläsning. Det har visat sig att vissa föräldrar har svårt att vara tillräckligt till hjälp redan när de första betyg och omdömen ges på grundskolenivå.⁹² Det går att anta att det sen sker en ganska stor nivåhöjning till högstadiet och framförallt till gymnasiet. Alla föräldrar har inte själva genomgått gymnasieskolan och med tanke på de många inriktningar som finns är det troligt att viss specialkunskap krävs i många ämnen. Men självklart finns det föräldrar som har kompetens att stödja sina barn i läxläsningen även på denna nivå. Frågan om ifall privat läxhjälp är substitut till föräldrarnas läxhjälp eller en specialisttjänst kommer därmed troligen att skilja sig från person till person.

4.1.2 Specialisering

Likt RUT-avdraget i övrigt vore det önskvärt om läx-RUT kan frigöra tid och därmed leda till ökad specialisering på arbetsmarknaden för de föräldrar som utnyttjar avdraget. Många föräldrar kan säkert känna sig avlastade av att hyra in privat läxhjälp någon gång i veckan men med motivet för RUT-avdraget är det framförallt intressant i vilken grad avlastningen byts ut mot mer tid för yrkesarbetet. Om den frigjorda tiden istället går till fritid blir avdragets

⁸⁹ Pålsson & Norrman (1994), s. 26

⁹⁰ Prop. 2006/07:94, s. 35

⁹¹ Hansson. K (2014-01-13)

⁹² Hansson. M (2011-09-22)

lönsamhet mer diskutabel. Snedvridningen som avdraget försöker rätta till är det mellan obeskattat och beskattat arbete och eftersom både fritid och hemarbete är obeskattat råder det ingen felprissättning mellan dem. Det finns visserligen fritidsaktiviteter som kan vara till nytta för samhället, exempelvis ökad konsumtion av andra varor och tjänster.

Att skattekilens storlek skapar problem för arbete som är substitut till eget hushållsarbete är tydligt och huruvida läxhjälp passar in i RUT-avdraget eller ej beror i stor mån på i fall det ska kategoriseras som en specialisttjänst. Men det går att tänka sig att de studenter som nu blivit anställda av ett läxhjälpföretag har kunnat bidra till specialiseringsvinster i Sverige. Ungdomar som är heltidsstuderande räknas per definition ofta till gruppen arbetslösa.⁹³ Genom att reducera skatten på läxhjälp har fler studenter kunnat få arbete parallellt med sina studier.

4.1.3 Finns det en svart marknad för läxhjälp?

Hushållens substituerbarhet av att utföra arbete själva eller att köpa det påverkar priset för att utföra tjänsten på den svarta marknaden. Arbeten som hushållen enkelt kan utföra själva har hög priskänslighet på den svarta marknaden och arbeten som hushållen har svårare att genomföra har låg priskänslighet. Lägre grad av substituerbarhet hos hushållen, ger ett högre pris när tjänsten köps in svart.⁹⁴

Men även om svart arbete kan utbudas till ett betydligt lägre pris än det vita priset så kan hushåll föredra vitt arbete framför svart eftersom det moraliskt sett anses fel att köpa svart samt att vitt arbete signalerar mer trygghet och bättre villkor.⁹⁵ Dessutom går det inte att se allt svart arbete inom hushållssektorn som konkurrens till vitt. En del av det arbete som görs åt familj, släkt eller vänner kan inte ses som samhällsskadligt eftersom arbetat annars utförts av personerna själv eller trots lägre skatt inte utförts alls.⁹⁶

Bland de som arbetar svart är yngre som inte sällan är studenter, låginkomsttagare och facklärd överrepresenterade. Svartarbete är ofta kopplat till vissa branscher och tillfälliga jobb och för unga kvinnor är svartjobb med hushållsarbete vanligt. Unga personer som någon gång arbetat svart har bl.a. nämnt som exempel att ge privatlektioner i vissa skolämnen.⁹⁷

⁹³ Saco (2013), s. 16

⁹⁴ Konjunkturinstitutet (2005), s. 36

⁹⁵ Ibid, s.37

⁹⁶ Skatteverket (2007), s. 27

⁹⁷ Skatteverket (2006), s. 147

Skatteverket säger sig se vissa tendenser till att svartarbetet ökat bland unga vid jämförande mätningar från 1997 och 2005.⁹⁸

Från undersökningar i Europa har det visat sig att köp av svartarbete kan sammankopplas med skatt på arbete. I länder med högre skattesatser är också svartköpen vanligare.⁹⁹ Att skapa skatteavdrag med förhoppningen att minska skatteklilar är en metod som kan bidra till att överföra svart arbete till vitt, men det finns ingen garanti.¹⁰⁰ Det viktigaste medlet för att minska svart arbetet kan istället vara att öka upptäcktsrisken och förändra attityden hos köpare och säljare av svart arbetskraft.¹⁰¹ För att minimera samhällets totala kostnader bör dock en del svartarbete accepteras eftersom marginalkostnaden av åtgärden mot svartjobb annars kan bli större än de marginella skadeverkningarna.¹⁰²

Vid valet att låta RUT-avdraget även omfatta läxhjälp blir det viktigt att analysera hur den svarta marknaden för läxhjälp ser ut och om den existerar. Ett av huvudargumenten bakom HUS-avdraget är att svarta arbeten ska omvandlas till vita eftersom det då kan generera nya skatteintäkter och stärka skattemoralen. Problemet med svarta marknader är att de i allmänhet är svåra att upptäcka och därmed svåra att mäta. Läxhjälsbranschen i Sverige är inget undantag. Informationen om hur stor en eventuell svart marknad kan vara och om den existerar är bristfällig och det saknas vetenskapliga beräkningar på detta område.¹⁰³

Efter att ha följt protokollet från debatten i omröstningen i riksdagen går det att notera att ingen av de medverkade med vetenskapliga belägg kan styrka den svarta marknadens existens. Varken skatteverket eller Brottsförebyggande rådet, som båda undersöker svarta marknader, har någon fakta om omfattningen av den svarta marknaden för läxhjälp. De flesta riksdagsledamöter är överens om att det finns en utbredd svart marknad för många av de andra HUS-tjänsterna, exempelvis bygg- och städbranschen. Däremot råder delade meningar om läxhjälsbranschen. Vissa menar att de aldrig hört talas om svart läxhjälp och om enstaka fall finns så finns det inga belägg för att marknaden är särskilt stor. Andra menar att skattefusk absolut förekommer och grundar detta på egna erfarenheter från tillexempel universitetstid men också från annonser på blocket och i livsmedelsbutiker.¹⁰⁴

I debatten skiljer sig åsikterna om vad som ska anses som svartarbete inom läxhjälp och vad som kan ses som väntjänster. Att bekanta hjälper bekanta och att släktmedlemmar hjälper

⁹⁸ Skatteverket (2007), s. 42

⁹⁹ Skatteverket (2006), s. 217

¹⁰⁰ Skatteverket (2007), s. 40

¹⁰¹ Skatteverket (2006), s. 433

¹⁰² Skatteverket (2007) s. 95

¹⁰³ Prot. 2012/13:37, 15§ och Prop. 2006/07:94, s.43

¹⁰⁴ Prot. 2012/13:37, 15§

varandra kan ibland ses som ett positivt arbete inom den ideella sektorn. Vissa av dessa tjänster skulle det inte vara effektivt att kartlägga och skattebelägga. En del av dessa väntjänster räknas dock per definition som svartarbete, speciellt om de sätts i system.¹⁰⁵

Med tanke på läxhjälsbranschens starka tillväxt på senare år går det att tänka sig att en del av dessa arbeten som växer fram kommer från tidigare svartjobb. Men det går också att tänka sig att en del av dessa arbeten tidigare inte utfördes alls. Det är ju möjligt att läxhjälsbranschen växt fram i samband med att RUT infördes och därefter ökat i takt med att RUT utnyttjas i större utsträckning.¹⁰⁶

Nationalekonomen Jonas Vlachos är en av de framträdande i debatten om avdragsgiltig läxhjälp. Han har utifrån flera aspekter analyserat effekten av åtgärden och i sin argumentation konstaterar han att inget tyder på att det finns en betydande svart marknad för privatundervisning. Detta kan därför, enligt honom, inte användas som ett motiv för att inkludera läxhjälp i RUT.¹⁰⁷

Inför riksdagens omröstning uttalade sig utbildningsminister Jan Björklund i Sveriges Radio om att många tjänstesektorer lider av problemet med svartarbete och att Finansdepartementet bedömt att så är fallet även i läxhjälssektorn. Enligt honom är departementets bedömning tillförlitlig.¹⁰⁸ Även my Academy, som är det företag som omsätter mest inom läxhjälsbranschen i Sverige, säger att en svart marknad inom branschen existerar. I ett pressmeddelande från den 13:e november 2012 sa den dåvarande VD:n Peter Burman:

*"Före RUT:s inträde var tillsyns- och läxhjälsbranschen i mycket hög grad en marknad präglad av svart arbetskraft. Nu har den med några större aktörer i täten blivit vit, och omsätter uppskattningsvis minst 100 miljoner om året. Läxhjälsbranschen har skapat en standard för försäkringar, utdrag ur belastningsregister, löneutbetalningar och arbetsgivaransvar. Med andra ord finns det nu trygghet kring ett behov och en tjänst som alltid har funnits men som tidigare varken beskattats eller innefattat arbetsrättsligt skydd"*¹⁰⁹

Utifrån den knappa information som går att finna i frågan om hur en eventuell svart marknad inom läxhjälsbranschen ser ut kan vi konstatera att det i nuläget inte finns några vetenskapliga beräkningar. Därför går det inte att utan vidare anta att en svart marknad inom

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Vlachos (2012-11-28)

¹⁰⁸ Sveriges Radio (2012-09-04)

¹⁰⁹ my Academy (2012-11-13)

branschen existerar. Men det går inte heller att bortse från att vissa fall mycket väl kan förekomma men frågan är om den svarta marknaden är stor nog för att bli lönsam att analysera och kartlägga vidare. Även om den svarta marknaden för läxhjälp är relativt liten kan den fortfarande ge skadliga effekter för vita företag inom denna bransch. Det går inte heller att bortse från de rapporter som skatteverket gjort som visar att framförallt gruppen unga arbetar svart. Läxläsning är ett jobbalternativ som unga, inte minst unga studenter, lätt kan tjäna extra pengar på. I skatteverkets rapporter framgår också att just privatlektioner i vissa skolämnen ges som exempel på vad de tillfrågade unga svartarbetat med.

Svartarbete inom läxhjälpområdet kanske av många möts av högre acceptans än svartarbete inom andra områden eftersom det handlar om kunskapsutbyte som bidrar till humankapital. Det kan tänkas att vid ”väntjänster” kanske en peng ges i efterhand som en gåva för att personen varit snäll eller att det mellan nära bekanta känns onödigt och krångligt att vid enstaka tillfällen anmäla läxläsning till skatteverket och att dessa svartarbeten därför är svåråtkomliga. Om läxhjälp sker mellan universitets- eller komvuxstudenter är inte heller detta något läx-RUT kan komma åt.

4.2 Ger läxhjälp upphov till externaliteter?

I samhällsdebatten är externaliteter inget som diskuteras i samband med läx-RUT men externa effekter är ändå ett skäl till varför ett statligt ingripande kan vara motiverat. För att få en klarare bild av de positiva externa effekter som utbildning kan generera skiljer ofta de studier som gjorts på lägre och högre utbildningsnivåer. Högre utbildningsnivå syftar vanligtvis till eftergymnasial utbildning och lägre utbildningsnivå i första hand till grundskolan men kan även täcka in gymnasiet. Empiriska undersökningar har dock inte lyckats fastställa ett entydigt samband mellan utbildning och positiva externaliteter och det kan bero på att kunskap är ett område som är svårt att mäta. Som mått på kunskap används vanligtvis betyg eller utbildningsår trots att dessa mått är trubbiga medel för att ge en rättvis bild av verkligheten.¹¹⁰

Trots att betydelsen av positiva externaliteter i utbildningssammanhang kan vara överskattad så finns det effekter av kunskap som med största sannolikhet gynnar samhället. De flesta länder har till exempel obligatorisk grundskola med argumentet att den kunskap som skolan ger kan vara nödvändig för att skapa välfungerande demokratier och

¹¹⁰ Rosen & Gayer (2010), s. 138

informationssamhällen samt för att förebygga kriminalitet. Utbildningen ökar möjligheten att få ett legitimt arbete som i sin tur höjer alternativkostnad för att begå brott.¹¹¹ Det verkar även finnas ett starkt samband mellan utbildningslängd, hälsa och livslängd vilket innebär att utbildning kan minska vårdkostnader och ge fler år i yrkeslivet.¹¹²

Positiva externaliteter av utbildning kan i första hand kopplas till utbildning i låga åldrar eftersom samhället vinner på att alla medborgare har någon typ av allmänbildning. Kunskap som erhålls i högre ålder och vid högre utbildningsnivåer är mer en privatekonomisk vinst eftersom varje extra utbildningsår kan ge upp till 5-13 procent högre lön för den enskilda individen i framtiden. Om individens framtida lön därmed avspeglar dennas produktivitet är det inte frågan om några positiva externaliteter eftersom individen då blir belönad för den produktivitetshöjning som utbildningen gett. Externaliteter uppstår endast när individen inte får betalt utifrån vad samhället vinner på produktiviteten. Såvida högre utbildningsnivåer inte ger upphov till positiva spillovers.¹¹³

Utifrån samhällsekonomiska skäl är det därför inte självklart att högre utbildningsnivåer bör subventioneras då det finns risk för att det sker en transformering från skattebetalarna till studenterna. Om det finns privatekonomiska skäl till vidareutbildning vore det kanske mer effektivt för samhället att låta hushållen själva betala en del av studenternas utbildning.¹¹⁴ Att skolan ändå helt finansieras av staten handlar antagligen mer om att uppnå rättvisa än effektivitet. Eftersom betalningsviljan för utbildning annars hade påverkats av hushållens inkomster är statlig inblandning nödvändig för att alla i samhället ska ha samma förutsättningar till utbildning.¹¹⁵

Eftersom de samband mellan positiva externa effekter och utbildning som undersökts i första hand har fokuserat på den ordinarie skolan är det svårt att avgöra om, och i så fall i vilken omfattning, läxhjälp leder till positiva externaliteter. Vid privat läxhjälp är det inte läxhjälpen i sig som skulle kunna vara den externa effekten utan den kunskap eller tillväxt i humankapital som kan skapas. Utifrån vad som sagts ovan är det antagligen mest troligt att om positiva externaliteter uppkommer i samband med läxläsning är det vid lägre åldrar eller i fall det ordinarie skolsystemet brister eller inte lever upp till lärandemålen. Men vid antagandet om att utbildning har en positiv effekt i förebyggandet av brottslighet går det att tänka sig att när läxläsningen i högre åldrar ges till dem som har det svårt i skolan eller för att

¹¹¹ Björklund & Lindahl (2005), s.18, 48

¹¹² Ibid, s. 15-16, 36-37

¹¹³ Rosen och Gayer (2010) s. 145

¹¹⁴ Ibid, s. 138-139

¹¹⁵ Ibid, s. 139

motverka avhopp i förtid så skulle läxhjälpen kunna stärka chanserna för dessa ungdomar att i framtiden kan uppnå acceptabel lönenivå. Privat läxhjälp är ett bra komplement för den som vill nå mer avancerad kunskap men när till exempel gymnasister vill slipa betygen är det tvivelaktigt om läxläsningen för med sig positiva externaliteter. Det går att anta att en ambitiös gymnasieelev senare i livet kommer erhålla en högre lönenivå och därmed kompenseras för sin produktivitet.

Privat läxhjälp har ett smalare inlärningsområde än den ordinarie skolan och fokuserar mer på att få goda resultat på prov. Om privat läxhjälp medför att mer fokus läggs på studieresultat minskar det fokus på andra områden som kan vara viktiga i ungas utbildningsprocess och har då tillskillnad från skolan inte lika breda sociala mål för sina elever. Det medför att det inte är säkert att det ger upphov till samma externaliteter som den ordinarie skolan kan skapa.¹¹⁶

4.3 Kan skattereduktionen för läxhjälp bidra till goda val?

I de fall privat läxhjälp inte kan ses som ett substitut för föräldrarnas läxläsning kan det bli svårt att motivera ett skatteavdrag utifrån skattesystemets utformning. Utifrån paternalistiska motiv kan det dock ändå vara motiverat med ett skatteavdrag för tjänsten läxläsning. Barn har svårt att förstå det värde läxläsningen kan ha i framtiden både för barnet själv och samhället. När föräldrar sedan inte alltid har tid, ork eller möjlighet kan det även för dem vara svårt att förmedla läxläsningens värde vidare till barnen.

Med tanke på de försämrade PISA-resultaten för svenska elever, jämfört med andra OECD-länder, är politiker från båda sidor överens om att svenska skolan behöver förbättras. Läxor diskuteras som en viktig del av utbildningen och ett sätt att nå högre kunskap då den ger möjlighet till repetition och mängdträning av det som lärts ut under ordinarie undervisningstid. Stöd i hemmet kan därför vara viktigt för att uppnå goda studieresultat.¹¹⁷ Ett statligt ingripande för att göra läxläsningstjänster mer tillgängliga och prisvänliga kan då styra befolkningen mot goda val. Läs-RUT kan ses som en politisk signal för att ge vikt åt läxläsning, både till den ordinarie skolan men också till de föräldrar som inte gör läxor med sina barn. Ett sätt att gynna val som är positiva för samhället som helhet är att sänka skatten på sådana aktiviteter.¹¹⁸ Exempelvis har vi i Sverige en bokmoms på 6 procent vilket är lägre

¹¹⁶ Asian Development Bank (2012), s. 40

¹¹⁷ Prot. 2013/14:24,10§

¹¹⁸ Prot. 2012/13:37, 15§

än momsens på många andra varor.¹¹⁹ Motsatt finns det höga skatter på tobak och vissa större städer har trängselavgift för att minska benägenheten till bilkörning. Med en låg skatt på kunskap kommer de som vill satsa på utbildning för sina ungdomar gynnas av att göra dessa val. I riksdagsdebatten om beslut kring skattereduktion för läxhjälp uttryckte folkpartiet:

*”Vi tycker att det är bra att fler har möjlighet att köpa utbildning. Det kan vara en kurs i engelska eller något annat. Det är en bra sak att ha låg skatt på utbildning...”*¹²⁰

I och med avdraget kan fler gynnas av att göra val som kan höja kunskapsnivån hos unga. Även om fler föräldrar nu förstår vikten av läxläsningen möjliggör dock inte avdraget att alla föräldrar kan utnyttja läxtjänster eftersom halva kostnaden fortfarande måste betalas av hushållen själva.

Det finns också en risk att avdrag till privat läxhjälp leder till att en ordinarie skolan tas förgiven och underskattas. Det kan sända ut signaler till elever och föräldrar att den undervisning som det betalas för är mer värd än den som lärs ut i den obligatoriska skolan.¹²¹

4.4 Är läx-RUT rättvist eller effektivt?

4.4.1 Kostnader och alternativkostnader i samband med läx-RUT

I regeringens budgetförslag för läx-RUTs utökning för gymnasiet uppskattades dess kostnader till 25 miljoner årligen på varaktigt sikt. Kostnaderna ska finansieras genom minskade skatteinkomster för staten.¹²²

Eftersom läxstödet sker i form av en skattereduktion är det svårt att veta vad dess exakta kostnader kommer att bli. Då ett tak saknas för hur många som kan utnyttja reduktionen går det inte beräkna lika exakt som en utgift av annat slag. Det sammanlagda avdraget för läxhjälp kan bli både större eller mindre än regeringen budgeterat.

Alliansen hoppas dock att reformen i stor mån ska vara självfinansierande. Budgeten har inte tagit hänsyn till att reformen kan ge nya intäkter för statskassan på grund av de potentiellt

¹¹⁹ Bergh (2010-03-03)

¹²⁰ Prot. 2012/13:37, 15§, Anf 25

¹²¹ Asian Development Bank (2012), s. 42

¹²² Prop. 2012/13:14, s. 7

nya arbetstillfällen som skapas. Eftersom RUT är ett avdrag på maximalt 50 procent av arbetskostnaden får staten fortfarande in intäkter i form av moms på resterande del och inkomstskatt. Självfinansierat blir avdraget om det resulterar i att det lyckas skapa lika mycket nya intäkter som avdraget kostar i minskade statsintäkter. Alliansen menade att 85-90 procent av skattebortfallet kan komma att ersättas av nya skatteintäkter och i det fallet återstår ungefär fyra miljoner årligen i uteblivna skatteintäkter på lång sikt.¹²³ Almega menar att RUT-avdraget i allmänhet blivit nästintill självfinansierat och att det förhoppningsvis blir så även för läx-RUT.¹²⁴

När det gäller de administrativa kostnader som uppkommer till följd av att RUT påverkar skattesystemet kostade HUS-avdraget för Skatteverket år 2011 ca 110 miljoner kronor per år. Vid då rådande ärendevolymer och dimensionering av kontrollinsatser så var den administrativa kostnaden ca 41 kronor per ärende.¹²⁵ Denna kostnad borde kunna gälla även för vad läx-RUT kostar i administration per ärende eftersom Skatteverket uttryckt att gränsdragningsproblemet inte underlättas av förändringen.

För att förstå läx-RUTs egentliga kostnad är det viktigt att sätta kostnaderna i perspektiv. Ett sätt att göra det är att tänka sig vad samma resurser hade kunnat gå till annars. Att inte satsa resurserna på till exempel den offentliga skolan eller allmän läxhjälp kan ses som alternativkostnader för reduktionen. Socialdemokraterna säger exempelvis att de istället för läx-RUT hade velat lägga resurserna på allmän läxhjälp.¹²⁶

Mattecentrum och Stiftelsen Läxhjälp var hösten 2012 de enda nationella icke-vinstdrivande verksamheter som med ekonomiskt stöd från näringslivet ger gratis läxhjälp på samma nivå som de privata läxhjälpföretagen. De arbetar i flera utsatta områden och ger gratis läxhjälp till de som tidigt riskerar att hamna i utanförskap. Verksamheten sker både genom nätet men också med hjälp av högskolestudenter som driver öppna klassrumslektioner. Mattecentrum omsatte 2011 ca 3 miljoner och kunde då hjälpa ca 60 000 elever med matematik, vilket ger en snittkostnad på ca 50 kronor per elev och år. De menar att om de 30 miljoner kronor som regeringen satsar på läx-RUT istället skulle satsas på deras verksamhet skulle Mattecentrum kunna hjälpa ca 600 000 barn och ungdomar. Detta jämfört med de några enstaka tusen som får hjälp via RUT-avdraget. Stiftelsen Läxhjälp kunde också visa att de elever med ofullständiga betyg som tagit del av deras verksamhet i snitt hade höjt sina betyg i fem ämnen per elev och över 80 procent av niondeklassarna gick vidare till gymnasiet.

¹²³ Prot. 2012/13:37, 15§

¹²⁴ Lindberg (2012-12-05)

¹²⁵ Skatteverket (2011), s. 18

¹²⁶ Kärrman (2013-09-27)

Mattecentrum och Stiftelsen Läxhjälpen tycker därför att deras verksamhet är mer kostnadseffektiv än läxhjälpföretagens och att läx-RUT därmed blir ineffektivt.¹²⁷

Vlachos jämför vad avdraget skulle räcka till i den offentliga skolan och det gör han genom att titta på vad det kostar att köpa en privat läxläsningstimma med RUT-avdraget. Vlachos använder sig av my Academys dåvarande priser och kommer fram till att det ges ett avdrag mellan 199 och 249 kronor per elevtimme. Detta jämförs med vad en undervisningstimme i den ordinarie skolan kostar och den beräknas till cirka 60 kronor per elevtimme om endast arbetskostnaden räknas in likt avdraget. Det innebär att avdraget till läx-RUT för en elevtimme är tre till fyra gånger högre än kostnaden för en timme i offentlig undervisning. Då är inte heller den kostnaden föräldrarna själva måste betala för att få ta del av läx-RUT inräknade, vilket är en summa motsvarande avdraget. Den årliga undervisningskostnaden är i genomsnitt drygt 45 000 kronor per elev bortsett kostnaden från lokaler och material. Två föräldrar kan tillsammans, om de har råd, göra RUT-avdrag för upp till 100 000 kronor per år. Den jämförelsen tycker Vlachos är anmärkningsvärd eftersom det visar hur ojämlikt resurser fördelas på undervisning.¹²⁸

När uträkningarna ovan appliceras på om alla elever i Sverige fick två timmar privat läxhjälp i veckan skulle det kosta staten cirka 12,5 miljarder kronor i minskade intäkter. Med andra hälften betald av familjerna blir samhällskostnaden cirka 25 miljarder kronor.¹²⁹

Å andra sidan om de 25 miljonerna som har budgeterats för läxhjälp istället fördelades ut rättvist på varje elev i ordinarie skolan menar alliansen att det inte blir många kronor per elev. Om antagandet om självfinansiering förutsätts och att reformen då kanske bara kommer att kosta 4 miljoner kronor blir detta bara 12 öre per skolelev.¹³⁰

Läxhjälpbranschen är en förhållandevis liten bransch och omsätter upp till cirka 100 miljoner kronor per år. Om alla läxhjälpstjänster skulle köpas med läx-RUT skulle det resultera i ungefär 50 miljoner kronor i avdrag. Dessa 50 miljoner kronor jämnt fördelade på varje elev i grundskolan skulle kunna läggas på en knapp halvtimmes extra tid med en lärare per år.¹³¹

Resurserna som går till läx-RUT hade förstås kunnat ges i bidrag eller i avdrag till andra områden än utbildning men att jämföra med offentlig utbildning och ideell läxhjälpverksamhet är de mest synliga alternativkostnaden. Vilka av ovanstående uträkningar

¹²⁷ Arneng & Wendt (2012-09-03)

¹²⁸ Vlachos 2012-11-28

¹²⁹ Prot. 2012/13:37, 15§

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Lindberg (2013-08-27)

som bäst återspeglar vad kostnaderna för Läx-RUT alternativt hade kunnat användas till är, med den brist på empiri och statistisk fakta som hittills råder, svårt att avgöra och det finns en risk att de siffror som presenteras har valts utifrån en politisk agenda. Det är svårt att i nuläget styrka att läx-RUT är självfinansierat eftersom det inte går att bevisa att de nya satsintäkterna kommer direkt ifrån RUT-satsningen. Att sprida kostnaden på alla elever och därefter beräkna vad varje enskild elev får kan också ge en skev bild eftersom det inte visar hur mycket satsningen hade kunnat ge om det satsades på en mindre men specifik grupp. Om resurserna istället skulle gå till ideell eller allmän läxhjälp är det viktigt att ha i åtanke att detta inte kommer att generera i skatteintäkter tillbaka till staten i samma omsättning som läx-RUT kan göra.

4.4.2 Är läx-RUT paretooptimalt?

För att förstå effekterna av läx-RUT är det användbart att tänka sig hur skattereduktionen påverkar olika grupper. Likt Pålssons resonemang kring hur ett skatteavdrag för hushållstjänster i allmänhet påverkar de som är ”netto-köpare” och ”netto-säljare” av tjänsten samt de som ”gör det själva” så går det att tänka liknande kring läx-RUT. Det kommer att finnas de som i första hand köper privat läxhjälp, de som säljer dessa tjänster och de som gör läxläsningen själva samt de som inte alls har behov av att utnyttja reformen. Effekterna av läx-RUT för de olika grupperna behöver analyseras för att avgöra om skattereformen är en paretoförbättring.

RUT-avdragets totala storlek växer för varje år som går och hade 2013 fördubblats de tre senaste åren. 2013 års RUT-avdrag för hela Sverige var knappt 2,5 miljarder kronor. Användningen av RUT-avdraget i helhet skiljer sig mellan Sveriges invånare men i snitt gjordes 2013 avdrag på 169 kronor per person. De största RUT-avdragen per invånare gjordes i några av Sveriges rikare, om inte rikaste, kommuner. Danderyd var den kommun där invånarna utnyttjade avdraget mest med 1407 kronor/invånare. När det gäller köp av läxhjälp finns ännu ingen statistik kring hur mycket och vilka områden och grupper som ansökt om avdrag. Men om samma bild gäller för läxhjälp som för RUT i allmänhet så är det de som tjänar mest och betalar mest i skatt som också gör flest läx-RUT-avdrag.¹³²

Med erfarenheten från RUT och med tanke på att två timmar läxhjälp i veckan kostar ungefär 1800 kronor i månaden efter avdrag är det troligt att det i första hand är föräldrar i de

¹³² SVT (2013-12-26)

högre inkomstskikten som använder läx-RUT. Internationella mönster visar att det framförallt är relativt välbeställda familjer som använder läxhjälp. Även i de länder där läxhjälp är skattesubventionerad är det föräldrar till högpresterande elever, snarare än lågpresterande, och med god social bakgrund som köper dessa tjänster.¹³³ Då de mest välbärgade antagligen haft råd att köpa dessa tjänster även före avdraget går det att tänka sig att läx-RUT ändå möjliggjort konsumtion för fler eller i större omfattning. Inför beslutet om läx-RUT menade Moderaterna att även den ”vanliga” medelklassen skulle få råd att köpa läxhjälp.¹³⁴ I intervju informerade my Academy att vid företagets start 2005 var köparna framförallt de med adresser i välkända mer bemedlade bostadsområden. Efter RUTs införande 2007 ser de en större geografisk spridning bland köparna. Som exempel nämndes att företaget nu kunde konstatera en spridning i Storstockholm men att det onekligen är så att köparna mest finns i storstäderna.¹³⁵ Det behövs dock kontrolluppgifter från skatteverket för att fastställa vilka utnyttjarna av läx-RUT verkligen är.

Med tanke på läxhjälsbranschens kraftiga framväxt verkar köpar-gruppen onekligen ha vuxit. Det är svårt att avgöra om den ökade efterfrågan kommer från att föräldrarna nu väljer att inte göra läxläsningen själva, om eleverna inte fick läxhjälp i hemmet överhuvudtaget eller om det är svarta arbeten som tvättats vita.

När det gäller den grupp som i första hand säljer läxhjälpstjänster finns ett ganska tydligt mönster. Läxhjälpföretagen anställer främst studenter på universitet och högskola. my Academy har 2500 högskolestudenter anställda, varav 1500 aktiva, och de beskriver sin genomsnittliga läxhjälpare som en högskolestudent i åldern 20-25 år som ofta studerar till lärare, läkare eller civilingenjör. De arbetar i snitt ett par timmar i veckan vid ett eller ett fåtal tillfällen.¹³⁶

”Gör-det-självs-gruppen”, eller här snarare de hushåll som inte utnyttjar reformen, är familjer med vuxna eller små barn eller utan barn. Men också de som har barn i läsläsningsålder men inte har råd att köpa tjänsten, bor på en ort där tjänsten inte är tillgänglig eller hellre utför arbetet själva. De som hellre läser läxor själva med barnen är antagligen föräldrar som inte ser inhyrd läxhjälp som ett substitut för att göra det själv och som har kunskap nog att klara uppgiften. De som inte kan utnyttja avdraget på grund av att priset

¹³³ European Commission (2011), s. 33-34

¹³⁴ Abrahamsson (2012-11-29) och Prot. 2012/13:37, 15§

¹³⁵ Hansson. K (2014-01-13)

¹³⁶ Ibid.

fortfarande är för högt är med stor sannolikhet framförallt de i de lägre inkomstskikten eller utan inkomst. De lägsta lönenivåerna får inte utnyttja avdraget fullt ut eller överhuvudtaget.¹³⁷

Ur ett helhetsperspektiv går det att konstatera att köpar-gruppen självklart tjänat på denna reform. Vissa som gjorde läxläsningen själva eller inte gjorde den alls köper nu tjänsten och vissa kan köpa mer än tidigare. För samhällets effektivitet är det positivt om tid frigörs så att dessa föräldrar har möjlighet att ägna mer tid på jobbet då det i sin tur leder till ökade skatteintäkter. Men om föräldern inte har möjlighet att arbeta mer, eller om den frigjorda tiden hellre används till fritid, är läx-RUT framförallt positivt för föräldrarna själva.

Eftersom ungdomar är en utsatt grupp på grund av hög ungdomsarbetslöshet i Sverige är reformen lönsam även för alla de studenter som med hjälp av reformen fått en skjuts in i extraarbetet.¹³⁸ Om det leder till att studenterna kan minska studielån eller bidrag kan det bli gynnsamt för samhället.¹³⁹ Men när det gäller RUTs motiv att hjälpa utsatta grupper ut i arbetslivet är det tveksamt om studenter är en del av denna grupp. Inom ungdomsarbetslösheten finns det kanske andra än universitetsstudenter som har svårare att få jobb. Läx-RUT riktar sig inte heller i samma mån som andra RUT-områden mot långtidsarbetslösa eller lågutbildade.¹⁴⁰

Under förutsättning att det ännu inte är vetenskapligt bevisat att läx-RUT är självfinansierat kommer de minskade skatteintäkterna utifrån en given budget ske på bekostnad av något annat. Kostnaden faller i sådana fall på alla skattebetalare och de som inte utnyttjar tjänsten bidrar ändå till finansieringen. Så är det visserligen med många delar av skattesystemet, att de som inte har barn i läxläsningssålder eller de som aktivt värdesätter att göra läxorna själv inte tar del av avdraget är inte anmärkningsvärt. Mer problematiskt blir det för de hushåll som gärna hade utnyttjat tjänsten men inte kan prioritera denna kostnad. Då läx-RUT är en utbildningsfråga är den ett känsligare ämne än många andra RUT-områden eftersom utbildning allmänt anses påverka individens förutsättningar i livet.

Sammanfattningsvis är läx-RUT antagligen paretoförbättrande i det fall reduktionen är självfinansierad och i slutänden inte kostar något för samhället. Det kan också bli så att även icke-användarna vinner på reformen om den är mer än självfinansierad så att skatteintäkterna i slutänden blir högre än tidigare. Men ännu går det inte att bevisa självfinansiering och även i framtiden kommer det att bli svårt att tydligt avgöra vilken självfinansieringsgrad reformen har. Innan dess är det svårt att med säkerhet hävda paretoeffektivitet i detta sammanhang.

¹³⁷ Agenda (2013-09-01) och Fernström (2013-10-10)

¹³⁸ Ekonomifakta (2014-01-14)

¹³⁹ Konjunkturinstitutet (2005), s. 7

¹⁴⁰ Prop. 2006/07:94, s. 32

Det vi kan slå fast i nuläget är att de som aktivt utnyttjar läx-RUT, både säljare och köpare, antagligen gynnas av situationen men det är inte lika enkelt att avgöra hur icke-användarna påverkas. Vid antagande om att reformen inte är självfinansierad så måste resurser omfördelas och även om detta inte sker genom höjda skattenivåer kan icke-användarna förlora genom att mindre resurser allokeras till andra områden som de nyttjar och värdesätter.

Betyg är avgörande för vilka skolor eleven antas till och om privat läxhjälp är ett medel att förbättra elevernas betyg blir inte reformen paretooptimal om de elever som inte kan ta del av den kan förlora i konkurrenskraft, även om läxhjälp i teorin utbjuds till alla elever.¹⁴¹

Ett annat osäkerhetsmoment är att även om köpare och säljare gynnas av skattereduktionen är det inte säkert att de kommer att bidra till att den sista gruppen blir kompenserad genom fler och nya skatteintäkter. Om föräldrar väljer att använda sin frigjorda tid till fritid gynnar det inte statskassan. De intäkter som kommer in från ökad konsumtion av tjänsten består då enbart av den inkomstskatt som läxhjälparna betalar. Men eftersom läxhjälparna i första hand är studenter som arbetar extra är det oklart hur mycket skatt de behöver betala med tanke på låg årlig inkomst.

4.4.3 Läx-RUT enligt utifrån Rawls eller utilitarismen?

Om man ser läx-RUT som en metod för omfördelning handlar ett statligt ingripande mer om att rätta till en orättvis ursprungssituation än en felprissättning på marknaden. Eftersom effektivitet och rättvisa inte alltid går hand i hand är det möjligt att läx-RUT kan vara paretoeffektivt men ändå inte bidra till en mer rättvis omfördelning, även om det var ett mål med reduktionen.

I protokollet från riksdagsdebatten och propositionen om skattereduktion för läxhjälp diskuteras onekligen skattereduktionen i termer av rättvisa. Det framkommer även tydligt skilda meningar om vad som är rättvist i detta fall. Dessa skillnader har även återspeglats i den massmediala debatten. De främsta kritikerna mot reduktionen talar i termer av att reduktionen inte når dem som verkligen behöver resurserna mest medan de som är positiva menar att reduktionen gör det möjligt för fler att få glädje av privat läxhjälp. Rawls rättviseperspektiv och utilitarismen beskriver ganska väl dessa skiljaktigheter om rättvisa.

Statens skolverk uttryckte i sitt remissyttrande en oro över att endast elever med resursstarka föräldrar skulle kunna utnyttja avdraget och att resurserna därför behövdes bättre

¹⁴¹ Vlachos (2012-11-28)

inom skolan där de kunde riktas till de elever som har störst behov.¹⁴² Antaganden som dessa känns onekligen igen i Rawls rättviseperspektiv. Kritiker har också menat att läx-RUT går emot hela idén om en likvärdig skola där skillnader i socioekonomisk bakgrund inte ska spela någon roll för att alla ska få samma möjligheter att ta sig fram i livet.¹⁴³ Europeiska Kommissionens studier om den privata läxhjälpen i Europa visar att familjer med bättre socioekonomisk bakgrund inte bara har möjlighet utan också verkligen utnyttjar möjligheten att hyra in läxhjälp i större omfattning än andra. Det visar sig även att de som minst använder sig av privat läxhjälp är hushåll med arbetarklassbakgrund.¹⁴⁴ Utgår man från dessa europeiska erfarenheter är det utifrån Rawls rättviseperspektiv kanske inte troligt att skattereducerad läxhjälp är det rätta medlet för att nå elever med sämre förutsättningar, i alla fall inte om socioekonomisk bakgrund antas spela in på ungas möjligheter att klara av skolan.

Som skattereduktionens förespråkare hävdar går det däremot att tänka att om skatteavdragets summa istället delades rättvist på alla elever skulle tiden med en skollärare för varje enskild elev bli så liten att den totala nyttan för samhället skulle bli ytterst liten. När resurserna istället satsas på privat läxhjälp för dem som verkligen är intresserade av hjälp med skolarbetet och som också är beredda att betala för den så kan dessa elever uppnå en mycket större nytta av de timmar de får tillsammans med läxcoachen.¹⁴⁵ På så sätt kan samhället möjligen nå en högre total nytta utifrån ett utilitaristiskt perspektiv. Eftersom tydliga tendenser visar att användarna av privat läxhjälp har ökat i och med läx-RUT är enligt utilitarismen onekligen situationen mer rättvis än den var före läx-Rut.

¹⁴² Prop. 2012/13:14, s. 6

¹⁴³ Prot. 2012/13:37 15§

¹⁴⁴ European Commission (2011), s. 33

¹⁴⁵ Prot. 2012/13:37 15§

5. Slutdiskussion

Med tanke på våra givna premisser är det onekligen inte lätt att svara på frågan om avdraget för privat läxhjälp är samhällsekonomiskt motiverat eller ej. Men utifrån det resonemang som förts i analysen ska vi göra ett försök att se huruvida läx-RUT är rätt metod för samhället att maximera fördelar och minimera nackdelar.

För att ta reda på vad reformen ger samhället är det viktigt att kunna slå fast i vilken grad reformen är självfinansierad genom att den ger upphov till nya skatteintäkter. I det fall reformen skulle kunna bli helt självfinansierad är det svårt att se att den skulle ha några samhällsekonomiska nackdelar. Den nackdel som i så fall kan diskuteras är om reformen leder till ökad segregering, vilket i sig kan innebära kostnader för samhället. Självfinansieringsgraden kommer dock, även med mer empiri i ämnet, att vara svår att avgöra eftersom det kräver att de skatteintäkter staten tar in går att särskilja från andra politiska åtgärder.

Oavsett självfinansiering eller ej kan det utifrån de fyra olika skälen till statligt ingripande vara mer eller mindre motiverat att låta läxhjälp ingå i RUT-avdraget. Eftersom RUT-avdraget i sin helhet motiveras av den höga skattekil som finns mellan obeskattat och beskattat arbete så är det troligt, i den mån inköpt läxhjälp är ett substitut till egen läxhjälp, att tid kan frigöras på grund av läx-RUT och att marknaden blir mer effektiv. Med tanke på läxhjälpföretagens ökade sysselsättningsnivå, inte minst my Academys fördubblade tillväxt inom gymnasietjänster bara det senaste året, så syns tecken på specialiseringsvinster. Studenter får möjlighet till arbetstillfällen som annars kanske inte funnits. Det är dock oklart i vilken mån föräldrar använder den frigjorda tiden till mer marknadsarbete och därmed mer specialisering. I de fall där föräldrarna inte själva klarar av läxläsningen med barnen blir den inköpta läxhjälp inte ett substitut utan en specialisttjänst vilket gör att det ursprungliga motivet bakom RUT-avdraget faller.

Antagandet om att skattekillen har skapat en svart marknad är i fallet med läxhjälp vagt. Personliga erfarenheter från branschens och vissa politikernas sida finns. Men de skilda uppfattningarna som framkommer kring erfarenheter av svartarbete inom läxhjälpbranschen kan bero på olika definitioner av vad som ska anses som svart arbete. I brist på en vetenskaplig kartläggning av marknaden är det svårt att se den svarta marknaden som ett

avgörande motiv till statlig inblandning. Vid ett eventuellt avskaffande av läx-RUT finns det dock en risk att konsumenterna vant sig vid att betala det lägre priset och att den vita branschen skulle få det svårt att konkurrera med en möjlig svart sektor.

Positiva externaliteter verkar framförallt gå att finna i lägre utbildningsåldrar eftersom en del grundläggande kunskaper gör det möjligt för ett modernt samhälle att fungera, till exempel att alla individer är läs- och skrivkunniga. Privat läxhjälp är ett sätt att utveckla sådana kunskaper, speciellt för dem som har det svårt under ordinarie undervisningstid. Men eftersom det är grundskolans uppgift att se till att elever når sina mål är det rimligt att anta att stöd till elever med extra svårigheter ges i skolan. Andra kunskaper som kan gynna ett demokratiskt samhälle, som en viss utbildning i moral och etik, är den ordinarie skolan antagligen huvudansvarig för. Privat undervisning är ofta mer resultatinkriktad och berör smalare ämnesområden.

På högre utbildningsnivåer är privat läxhjälp antagligen mest gynnsam ur privatekonomiska skäl. Högre produktivitet är fördelaktigt för samhället som helhet men den framtida lönen är tänkt att återspegla högre produktivitet hos individen. Detta talar därmed emot ett avdrag, speciellt för gymnasieelever, utifrån argumentet om positiva externaliteter. Dock skulle privat läxhjälp på högre nivåer kunna bidra till positiva spiraler för samhället i de fall den kan motverka kriminalitet eller tidiga avhopp från skolan. Frågan är om betald läxhjälp är det bästa sättet att komma åt en sådan utsatt grupp.

Läxors effektivitet är omdiskuterad. Dock råder det politisk enighet om att satsningar på läxhjälp behövs, men inte om vilka medel som ska användas, så inom ramen för denna uppsats antar vi att läxläsning spelar roll för ungdomars utbildning. Utifrån detta antagande kan en låg skatt på privat läxhjälp vara föredömlig eftersom den kan främja val som skapar kunskap. Det kan alltså ur ett paternalistiskt perspektiv signalera värdet av läxläsning till fler aktörer i samhället, även de som av olika anledningar inte använder avdraget. Dock skulle det kunna vara så att avdraget för läxläsning också ger signaler om att den ordinarie skolan är bristfällig vilket skulle kunna bidra till att föräldrar tappar förtroendet för skolan.

Ett statligt ingripande med hjälp av läx-RUT, i förhoppning om att omfördela resurser, menar vi vara ett trubbigt medel. Men det beror på vilket målet är med omfördelningen. Det är uppenbart att avdraget hjälpt fler elever än tidigare att få tillgång till privat läxhjälp. En utilitaristisk social välfärdsfunktion skulle kunna vara förenlig med reformen eftersom det är troligt att den totala nyttan av privat läxhjälp ökar som en följd av att avdraget möjliggör fler användare. Utifrån preferenser för kunskap eller utbildning skulle utilitarismen kunna tillåta

även en ojämn fördelning om de som har störst marginalnytta av läxhjälpen får tillgång till den, det skulle då mycket väl kunna vara en redan högpresterande elev.

Om målet däremot är att nå dem som kanske är i störst behov av läxhjälp kan skattereduktionens effektivitet diskuteras. Det är svårt att se reformen som förenlig med Rawls sociala välfärdsfunktion (maxmini-principen). Då vore det kanske mer effektivt att ge någon form av ekonomiskt bidrag direkt till de elever som betygs- och kunskapsmässigt har halkat efter.

Slutligen ser vi att läxavdraget i nuläget berör en relativt liten summa jämfört med vad hela RUT-avdraget innebär för ekonomin eller vad skolväsendet kostar i övrigt. Men att endast se läx-RUT som ett gränsdragningsproblem inom RUT-reformen är att förminska frågan. Med de nya reglerna för avdragsberättigad läxhjälp kommer nya gränsdragningsfrågor att uppstå. Det blir därför mer hanterligt att värdera frågan utifrån tänkbara statliga motiv för ingripande. Sammanfattningsvis ser vi att motiv som paternalism och skattesystemets snedvridningseffekter, i de fall privat läxhjälp är substitut till egenarbete, talar för att en skattereduktion för läxhjälp är samhällsekonomiskt lönsam. Däremot ser vi fler tveksamheter i motiv som positiva externaliteter, speciellt när det gäller läx-RUT för gymnasieelever, och i omfördelningsmotivet. Här vore åtgärder som är riktade mer direkt mot utsatta grupper förmodligen mer effektiva.

5.1 Vidare forskning

Vi ser att många faktorer måste undersökas för att bättre kunna utvärdera läx-RUT. Med tanke på att privat läxhjälp är ett ännu outforskat ämne i Sverige skulle det, på grund av branschen snabba framväxt, behövas flera utredningar kring frågan. I första hand behöver samhällets institutioner ta fram tillförlitlig statistik på området. Om Skatteverket i framtiden gör det möjligt att särskilja RUT-avdrag för läxhjälp från RUT-avdragen i dess helhet skulle det vara intressant att försöka utvärdera reformen med hjälp av en cost-benefit-analys eller att försöka räkna på reformens självfinansieringsgrad.

Andra frågor som behöver undersökas och besvaras är: Hur använder föräldrarna sin frigjorda tid när privat läxhjälp anställts? Leder privat läxhjälp till högre kunskapsnivåer hos de svenska ungdomarna? Påverkar privat läxhjälp segregationen i Sverige? Vilka effekter har privat läxhjälp på den ordinarie skolan? Hur ser marknadssituationen ut och hur har prisutveckling varit hos de svenska läxhjälpföretagen efter RUT-avdragets införande, både efter 2007 och efter den 1 januari 2013?

6. Referenslista

Offentligt tryck

Finansdepartementet. (2012). *Komplettering av HUS-avdraget med läxhjälp*. Stockholm: Skatte- och tullavdelningen. [Elektronisk] Tillgänglig:

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/19/78/16/1c96404a.pdf> (Hämtad:2014-01-20)

Konjunkturinstitutet. (2005). *Samhällsekonomiska effekter av skattelättnader för hushållsnära tjänster**. Stockholm: Konjunkturinstitutet [Elektronisk]. Tillgänglig:

<http://www.konj.se/5.70c52033121865b13988000111508.html> (Hämtad: 2014-01-20)

Proposition 2006/07:94 *Skattelättnader för hushållsnära tjänster, m.m.*. Stockholm: finansdepartementet

Proposition 2012/13:14. *Skattereduktion för läxhjälp*. Stockholm: finansdepartementet

Protokoll 2012/13:37. Riksdagens protokoll 5 december 2012. [Elektronisk]

Tillgänglig:http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Kammaren/Protokoll/_H00937/
(Hämtad: 2014-01-20)

Protokoll 2013/14:24. Riksdagens Protokoll 8 november 2013. [Elektronisk] Tillgänglig:

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Kammaren/Protokoll/Riksdagens-protokoll-2013142_H10924/ (Hämtad: 2014-01-20)

Tryckta källor

Backman, Jarl. (2008). *Rapporter och uppsatser*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Bergh, Andreas & Jakobsson, Niklas. (2013). *Modern Mikroekonomi*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Broberg, Anette & Svensson, Ulf. (2011). *ROT & RUT – Reglerna om ROT-avdrag och hushållstjänster*. 2. uppl. Näsviken: Björn Lundén Information AB

Hansson, Ingmar & Norrman, Erik. (1996). *Skatter – teori och praktik*. Stockholm: SNS Förlag.

Hindriks, Jean och Gareth D. Myles. (2013): *Intermediate Public Economics*. 2. uppl. Cambridge: MIT Press.

Hultkrantz, Lars & Söderström, T., Hans (Red) (2013). *Marknad & Politik*. Lund: Studentlitteratur

Lundgren, Stefan & Birch Sørensen, Peter. (2005). *Tid för en ny skattereform!*. [Konjunkturrådets rapport 2005]. Stockholm: SNS förlag.

Rosen, Harvey s. & Gayer, Ted. (2010). *Public Finance*. 9. uppl. New York: McGraw Hill Higher Education

Pålsson, Anne-Marie. (1997). Taxation and the Market for Domestic Services. I Persson, Inga & Jonung Christina (red) *Economics of the Family and Family Politics*. Routledge, London

Pålsson, Anne-Marie & Norrman, Erik. (1998). *Finns det en marknad för hemarbete*. Stockholm: SNS förlag.

Skatteverket. (2006). *Svartköp och svartjobb i Sverige, D. 1, Undersökningsresultat*. Rapport 2006:4. Stockholm: skatteverket

Skatteverket. (2007). *Svartköp och svartjobb i Sverige, D. 2, Möjliga åtgärder mot svartarbete och bidragsfusk*. Rapport 2007:1. Stockholm: skatteverket

Elektroniska källor

Asian Development Bank. (2012). *Shadow Education, Private Supplementary Tutoring and Its Implications for Policy Makers in Asia*. Filippinerna. [Elektronisk] Tillgänglig:

<http://www.adb.org/publications/shadow-education-private-supplementary-tutoring-and-its-implications-policy-makers-asia> (Hämtad 2014-01-20)

Björklund, Anders & Lindahl, Mikael. (2005). *Utbildning och ekonomisk utveckling: vad visar den empiriska forskningen om orsakssambanden?*. Stockholm: Finansdepartementet, Regeringskansliet, 2005. [Elektronisk] Tillgänglig
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/14/82/19745106.pdf> (Hämtad 2014-01-20)

European Commission. (2011). *The Challenge of Shadow Education*. Bryssel
[Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.nesse.fr/nesse/activities/reports/the-challenge-of-shadow-education-1> (Hämtad 2014-01-20)

Sveriges akademikers centralorganisation. (2013). *Ungdomsarbetslöshet– Mått, orsaker och politik 2*. [Elektronisk] Tillgänglig:
<http://www.saco.se/Global/Dokument/Trycksaker/Rapporter/2013%20Ungdomsarbetslöshet%20-%20Mått,%20orsaker%20och%20politik.pdf> (Hämtad 2014-01-20)

Skatteverket. (2011), *Om RUT och ROT och VITT och SVART*. Rapport 2011:1 [Elektronisk]
Tillgänglig:<http://www.skatteverket.se/download/18.71004e4c133e23bf6db8000109148/rapport201101.pdf> (Hämtad 2014-01-20)

Tidningsartiklar

Abrahamsson, Maria. (2012). Äntligen kan vanligt folk köpa avlastning. *Svenska Dagbladet*, 29 november. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/antligen-kan-vanligt-folk-kopa-avlastning_7710110.svd (Hämtad 2014-01-20)

Arneng, Maria & Wendt, Johan. (2012). Rutavdrag för läxhjälp gynnar starka elever. *Svenska Dagbladet*, 3 september. . [Elektronisk] Tillgänglig:
http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/rutavdrag-for-laxhjalp-gynnar-starka-elever_7468954.svd (Hämtad 2014-01-20)

Bergling, Mikael & Nejram, Fredrik. (2012). Lärhjälpen ökar orättvisorna i skolan. *Skolvärlden*, 14 maj. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.skolvarden.se/artiklar/laxhjalpen-okar-orattvisorna-i-skolan> (Hämtad 2014-01-20)

Fernström, Lennart. (2013). Inte bara läxrut utan även läxorna bör avskaffas. *Sveriges Television Debatt*, 10 oktober. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://debatt.svt.se/2013/10/10/inte-bara-laxrut-utan-aven-laxorna-bor-avskaffas/> (Hämtad 2014-01-20)

Hansson, Martin. (2011). Allt fler köper lärhjälp. *Testfakta*, 22 september. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.testfakta.se/foraldrar_barn/article36546.ece (Hämtad 2014-01-20)

Kärrman, Jonas. (2013). Löfven vill avskaffa rutavdrag för lärhjälp. *Dagens Nyheter*, 27 september. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.dn.se/nyheter/politik/lofven-vill-avskaffa-rutavdrag-for-laxhjalp/> (Hämtad 2014-01-20)

Meskill, David. (2013). Concepts and Consequences of Liberty: From Smith and Mill to Libertarian Paternalism. *Critical Review: A Journal of Politics and Society*. 13 september. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.tandfonline.com/ludwig.lub.lu.se/doi/pdf/10.1080/08913811.2013.823763> (Hämtad 2014-01-20)

Sundén, Jelmini, Maria & Ostrowska, Katia. (2013). Boom för lärhjälp oroar Skolverket. *Svenska Dagbladet*, 27 augusti. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.svd.se/nyheter/inrikes/boom-for-laxhjalp-oroar-skolverket-rut-avdrag-for-laxhjalp-har-blivit-en-guldgruva-for-ny-bransch_8457984.svd (Hämtad 2014-01-20)

Sveriges Radio. (2012). Skolverket mot mer rut för lärhjälp. *Sveriges Radio P4 Väst*, 4 september. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=125&artikel=5256854> (Hämtad 2014-01-20)

SVT. (2012). Lärhjälsbranschen växer. *Sveriges Television Nyheter*, 22 november. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.svt.se/nyheter/sverige/branschen-for-laxhjalpsforetag-vaxer> (Hämtad 2014-01-20)

SVT. (2013). De som tjänar mest gör flest rut-avdrag. *Sveriges Television Nyheter*, 26 december. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.svt.se/nyheter/ekonomi/de-som-tjanar-mest-gor-flest-rut-avdrag> (Hämtad 2014-01-20)

Thaler H., Richard & Sunstein R., Cass. (2003) Libertarian Paternalism. *The American Economic Review*. Vol. 93, No2. 1 Maj. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://econ.ucsd.edu/~jandreon/Econ264/papers/Thaler%20Sunstein%20AER%202003.pdf> (Hämtad 2014-01-20)

TV-program

Agenda (2013). *Avsnitt 2: Del 2 av 17*. [TV-program] Sveriges Television, SVT2. 1 september.

Blogginlägg

Bergh, Andreas. 2010. Tips 3, Angående argumentet ”Varför ska just den här typen av tjänster subventioneras/skattegymmas”. *AndreasBergh* [Blogg]. 3 mars. <http://www.andreasbergh.se/blogg/2010/3/3/tips-3-angaende-argumentet-varfor-ska-just-den-har-typen-av.html> (Hämtad 2014-01-20)

Lindberg, Ulf. 2012. RUT en intäktskälla för staten. *Almegabloggen* [Blogg]. 5 december. <http://almegabloggen.almegabloggar.se/2012/12/05/rut-en-intaktskalla-for-staten/> (Hämtad 2014-01-20)

Lindberg, Ulf. 2013. Lax-RUT är en skattefråga – inte en utbildningsfråga. *Almegabloggen* [Blogg]. 27 augusti <http://almegabloggen.almegabloggar.se/2013/08/27/lax-rut-ar-en-skattefraga-inte-en-utbildningsfraga/> (Hämtad 2014-01-20)

Vlachos, Jonas. 2012. Avdrag för privatundervisning: dyrt och ojämlikt. *Ekonomistas* [Blogg]. 28 november. <http://ekonomistas.se/2012/11/28/avdrag-for-privatundervisning-dyrt-och-ojamlikt/> (Hämtad 2014-01-20)

Vlachos, Jonas. 2013. Avdrag, bidrag och subventioner. *Ekonomistas* [Blogg]. 4 september. <http://ekonomistas.se/2013/09/04/avdrag-bidrag-och-subventioner/> (Hämtad 2014-01-20)

Pressmeddelanden och webbsidor

Ekonomifakta (2014-01-14). *Ungdomsarbetslöshet – internationellt*. [Elektronisk]

Tillgänglig:

<http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Arbetsmarknad/Arbetsloshet/Ungdomsarbetsloshet-internationellt/> (Hämtad: 2014-01-20)

my Academy (2012-11-13). *RUT-avdrag för läxhjälp gynnar alla*. [Pressmeddelande]

Tillgängligt: <http://www.mynewsdesk.com/se/myacademy/pressreleases/rut-avdrag-foer-laexhjaelp-gynnar-alla-812313> (Hämtad: 2014-01-20)

Naturvårdsverket (2012-11-05). *Vad är en samhällsekonomisk analys?* [Elektronisk]

Tillgängligt: <https://miljomal.se/samhallsekonomi/Om-samhallsekonomiska-analyser/Vad-ar-en-samhallsekonomisk-analys/> (Hämtad: 2014-01-20)

Skatteverket (2014-01-03). *Rutavdragen fortsätter att öka, men rotavdragen minskar*.

[Pressmeddelande] Tillgängligt:

<http://www.skatteverket.se/omoss/press/pressmeddelanden/riks/2014/2014/rutavdragenfortsatt-erattokamenrotavdragenminskar.5.5c88598914352927a424f.html> (Hämtad: 2014-01-20)

Skolverket (2013-12-03). *Kraftig försämring i PISA*. [Pressmeddelande] Tillgänglig:

<http://www.skolverket.se/press/pressmeddelanden/2013/kraftig-forsamring-i-pisa-1.211208>
(Hämtad: 2014-01-20)

Intervju

Hansson, Kristian; Säljchef på my Academy, telefonintervju (2014-01-13)

7. Bilaga

7.1 Intervjuformulär my Academy

- Vad är det för typ av personer som arbetar hos my Academy? Generellt sett, inom vilken ålder är era anställda?
- Hur många timmar arbetar era anställda i snitt per vecka/månad?
- Har ni någon statistik på vilka det är som i första hand köper era tjänster?
- Hur har sysselsättningen hos my Academy sett ut under 2013? Märker ni att efterfrågan på era tjänster ökat, och hur mycket i så fall?
- Hur tror du att RUTs införande har påverkat situationen? Finns det några tecken på att det finns en trend inom er bransch så att efterfrågan hade vuxit även utan RUT-avdrag?
- Hur tror du att my Academys situation kommer att påverkas om läx-RUT avskaffas efter tillexempel nästa val?
- Finns det bevis eller möjligheter att tro att det existerar en svart marknad inom branschen? Om inte, finns det motiv för att tro att en svart marknad skulle kunna uppstå?
- Har ni några garantier eller bevis för hur effektivt ert arbete är för den enskilde eleven?